

บทที่ ๔

วิเคราะห์คุณค่าอุเบกขาทางพุทธจริยศาสตร์

การศึกษาวិเคราะห์คุณค่าของอุเบกขาทางพุทธจริยศาสตร์นี้ ผู้วิจัยกำหนดประเด็นในการศึกษา ดังนี้ คือ จริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในอุเบกขา หลักอุเบกขาที่ใช้ผิดเป็นการส่งเสริมความเล็งน้ำใจ และ วิธีแก้ปัญหาโดยใช้หลักอุเบกขา แบบพุทธจริยศาสตร์ในสังคมไทย

๔.๑ ความนำ

เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายในเรื่องของความเชื่อและเป็นสังคมที่เปิดรับเอากระแสวัฒนธรรมตามรอยของตะวันตกเข้ามาใช้อย่างเต็มรูปแบบ ดังนั้น ภาวะการณ์ทางด้านสังคมไทยจึงต้องประสบปัญหาหลายด้านโดยเฉพาะปัญหาในด้านจริยธรรม คือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมคือความดีความชั่วที่ขัดแย้งต่อสามัญสำนึกของผู้คนในสังคม เช่น ปัญหาการฆ่าตัวตาย ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาการขายบริการทางเพศหรือโสเภณี และปัญหาด้านการฆ่าทางการแพทย์หรือที่เรียกกันว่าปัญหาการุณยฆาต เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้คนและยังเป็นมาตรฐานทางศีลธรรมของสังคมไทย ด้วยว่าเมื่อปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นแล้วย่อมทำให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของสังคมเรื่องความมีศีลธรรมมากน้อยหรือไม่ ในเบื้องต้นของงานวิจัย ผู้วิจัยต้องการขยายความถึงหลักทฤษฎีของจริยศาสตร์ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทแล้วจึงจะชี้ให้เห็นผลกระทบจากอุเบกขาต่อสังคมไทยในเชิงจริยธรรมต่อไป

๔.๒ จริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

จริยศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติของมนุษย์ เป็นสาขาปรัชญาที่ว่าด้วยความสุข ความดี ความถูกต้อง การประพฤติตนที่เหมาะสม สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรดำเนินชีวิตไปให้ถึง^๐ จริยศาสตร์ เป็น ศาสตร์ที่สอนให้มนุษย์เข้าใจถึงความหมายของชีวิต เป็นศาสตร์ที่

^๐ สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, ศ.ดร., **ปรัชญาในวรรณคดีสมัยสุโขทัย**, (กรุงเทพมหานคร : 959 พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๑

เกี่ยวกับปัญหาทางจริยธรรม ความถูกต้องดีงาม หามาตรฐานการตัดสินความถูก -ผิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ และจุดมุ่งหมายอันประเสริฐสุดของชีวิต และปัญหาอันสำคัญอื่นๆ เกี่ยวข้องกับศีลธรรม^๑ จะเห็นได้ว่า จริยศาสตร์ เป็นศาสตร์แห่งความคาดหวัง ศาสตร์ส่วนใหญ่มีลักษณะกึ่งธรรมชาติกึ่งคาดหวัง ศาสตร์ที่เป็นธรรมชาติล้วน คือศาสตร์ที่มีรูปแบบเป็นอย่างเดียวกัน อันมีผลมาจากประสบการณ์ของตัวเอง เช่น การปฏิบัติต่อวัตถุประสงค์ของธรรมชาติ ตลอดจนการหลอมรวมการดำรงชีพอยู่หรือเกี่ยวกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นของธรรมชาติ ศาสตร์เหล่านี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายบางประการหรือความคิดบางอย่าง หรือแม้กระทั่งข้ออ้างอิงที่ได้มาตรฐาน อันเกี่ยวแก่อะไรที่แท้จริงที่ใช้ตัดสิน ศาสตร์เป็นต้นเหล่านี้ คือ ชีววิทยา จิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ สรีรศาสตร์ ล้วนจัดเข้าเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มของจริยศาสตร์ด้วย

ส่วนคำว่า จริยธรรม ตรงกับภาษาละตินว่า Mores อันหมายถึงแนวทางประพฤติปฏิบัติตนเพื่อการบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าพึงประสงค์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจริยศาสตร์ (Ethos) อันเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติ^๒ หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ กฎศีลธรรม เนื่องด้วยมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงจำเป็นต้องมีข้อกำหนด ซึ่งจะนำมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติร่วมกันจากข้อตกลงที่บุคคลในสังคมมีความคิดเห็นที่ตรงกันและยอมรับร่วมกัน แล้วนำมาสร้างเป็นกฎเกณฑ์ขึ้นอยู่ในรูปกฎหมายและรัฐธรรมนูญ หรือตีความมาจากศาสนาหรือหลักความเชื่อ การมีจริยธรรมของมนุษย์ นั้น เป็นความพยายามของมนุษย์ในการแสวงหาชีวิตที่ดีและมีความสุข (Per suit of the good life)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้คำนิยามว่า จริยธรรม เป็นการดำเนินชีวิตโดยวิถีทางที่จะทำให้ความเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติ บังเกิดเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ให้มากที่สุด หรือการดำเนินชีวิตด้วยความรู้เท่าทันธรรมดาของธรรมชาติโดยประพฤติปฏิบัติในทางที่จะผลักดันและสรรค์สร้างเหตุปัจจัยต่างๆ ให้เป็นไปอย่างก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่มนุษย์^๓

^๑ ญาณวชิระ (นามแฝง) เรียบเรียง, **ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งปรัชญาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๗๙.

^๒ ดูรายละเอียดใน ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, **จริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓๓.

พระเมธีธรรมาภรณ์ ได้ให้คำนิยามว่า จริยธรรม แยกออกเป็น จริย + ธรรม คำว่า จริยะ หมายถึง ความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี, หลักคำสอนของศาสนา, หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็น จริยธรรม จึงได้ความหมายตามตัวอักษรว่า หลักแห่งความประพฤติ หรือ แนวทางการประพฤติ^๐

ประกาศรี สี่ห่อไฟ ให้คำนิยามว่า จริยธรรม หมายถึงหลักความประพฤติที่อบรม กิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรม ชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน ตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ควรในการประพฤติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อยและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์^๕

อภิญวัฒน์ โพธิ์สาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม มาจากคำภาษาบาลีและสันสกฤต ๒ คำรวมกัน คือ จริย เป็นคำภาษาบาลี แปลว่า ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม เป็นคำภาษาสันสกฤต แปลว่า ความถูกต้องชอบธรรม รวมกันแล้วมีความหมายว่า ความประพฤติที่ถูกต้องชอบธรรม หรือธรรมที่ควรประพฤติ^๐

ดังนั้น จริยธรรม ก็คือหลักความดีอันควรประพฤติปฏิบัติ โดยนัยนี้ จริยธรรมจึงเป็นผลได้มาจากหลายๆ ทาง เช่น ประเพณี วัฒนธรรม กฎหมาย เป็นต้น จริยธรรมจึงเป็นบรรทัดฐานของความประพฤติหลายประการ หนึ่งในบรรดาบรรทัดฐานของความประพฤติทั้งหลาย เป็นสิ่งกำหนดว่าอะไรควรประพฤติปฏิบัติ อาจเกิดปัญหาขึ้นได้ว่า ถ้าเช่นนั้น จริยธรรมแตกต่างจากค่านิยม กฎหมาย และระเบียบข้อบังคับอย่างไร? เพราะสิ่งเหล่านี้ ก็เป็นตัวกำหนดว่า อะไรควรประพฤติปฏิบัติเช่นกัน จึงขอกล่าวเพิ่มเติมว่าจริยธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ควรนำไปประพฤติเพื่อให้เกิดความดีงาม มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่คุณความดี ส่วนค่านิยมนั้นเป็นเพียงสิ่งที่คนนิยมปฏิบัติกัน จริยธรรมเป็น

^๐ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธศาสนากับปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๘๑.

^๕ ประกาศรี สี่ห่อไฟ, **จริยธรรมกับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕), หน้า ๒๔.

^๐ อภิญวัฒน์ โพธิ์สาน, ดร., **พุทธศาสน์ แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต**, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑๑ - ๒๑๒.

แนวทางของการประพฤติ หรือข้อปฏิบัติตนเป็นคนดีเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม ข้อปฏิบัติเหล่านั้นมาจากขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และปรัชญา จริยธรรมเป็นข้อปฏิบัติที่ชักจูงให้คนทำตามโดยไม่ต้องตั้งคำถามหาเหตุผลว่าทำไมต้องทำ ทั้งนี้เพราะจริยศาสตร์ได้ให้เหตุผลสนับสนุนข้อปฏิบัติอยู่แล้ว หากได้มีเงื่อนไขว่าจะต้องก่อให้เกิดคุณความดีในสังคมหรือไม่ ส่วนกฎหมายและระเบียบข้อบังคับนั้น เป็นสิ่งที่บังคับให้บุคคลกระทำ โดยทั่วไปจริยธรรมมักอิงอยู่กับศาสนา ทั้งนี้เพราะคำสอนทางศาสนามีส่วนสร้าง ระบบจริยธรรมให้สังคม จริยธรรมของสังคมไทยขึ้นอยู่กับระบบศีลธรรมของพระพุทธศาสนา ศาสนาพุทธกำหนดหลักในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันไว้อย่างไร นั้นหมายความว่าได้กำหนดหลักจริยธรรมไว้ให้ปฏิบัติอย่างนั้น

จริยธรรม มาจากคำว่า จริยะ+ธรรม แปลตามศัพท์ ก็คือ จริยะ แปลว่า ความประพฤติ ธรรมแปลว่า คุณความดี หลักปฏิบัติในศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง เมื่อรวมกันแล้ว แปลได้ความหมายว่า กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หรือ หลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ

คำสอนของพุทธองค์ที่เรียกว่า ธรรมนั้น แบ่งได้ ๓ ประเภท คือ

๑. ประเภทที่ควรบำเพ็ญ ควรปฏิบัติให้เกิดขึ้นในตน เพื่อแก้ไขตนให้เป็นคนดี เรียกว่า กุศลธรรม

๒. ประเภทที่ควรเว้น เป็นสิ่งที่ไม่ควรนำมาประพฤติปฏิบัติไม่ดี เป็นสิ่งที่เรียกว่า อกุศลธรรม

๓. ประเภทที่จัดเป็นกุศลก็ไม่ได้ อกุศลก็ไม่ได้ เป็นเพียงสิ่งที่ควรศึกษาไว้ให้รู้ ไม่ใช่สิ่งที่จะต้องละเว้นหรือปฏิบัติ เรียกว่า อัปยาคตธรรม

ลักษณะและขอบเขตพุทธจริยธรรมนั้นแบ่งได้ออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. ลักษณะจริยธรรมแบบเดิมหรืออภิปรัชญา เป็นคำสอนที่มาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักความจริงสูงสุดในพระพุทธศาสนา ที่พระองค์ค้นพบเพื่อให้ผู้ถือปฏิบัติตามได้พ้นทุกข์

หลักความจริงตามธรรมชาติที่เรียกว่า ไตรลักษณ์ ที่สรรพสิ่งล้วนเปลี่ยนแปลงไม่ตั้งอยู่ มีภาวะของอนัตตา ในทฤษฎีอภิปรัชญาทั่วไป กล่าวถึงความจริงของจักรวาลและสรรพสิ่งตลอดถึงมนุษย์ เป็นศาสตร์ที่ค้นหาความจริงของสิ่งที่มีอยู่ ธรรมชาติของสิ่งที่มีอยู่ สมบัติของสิ่งที่มีอยู่

ความจริงเกี่ยวกับสากลโลกหรือจักรวาล^๖ เป็นการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสสาร กาล อวกาศ ชีวิต วิวัฒนาการ ระบบจักรวาล และความสมเหตุสมผล สรุปง่าย ๆ คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยความมีอยู่จริงของโลกทางจิตและโลกทางวัตถุ^๖

อาจกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทจิตนิยม (Idealism) ในแง่ที่ว่า มนุษย์มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๒ ส่วนคือ กายกับจิต และถือว่าจิตเป็นเรื่องสำคัญดังพุทธพจน์ที่แสดงไว้หลายแห่งเป็นต้นว่า

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมี
ใจชั่ว ก็จะทำชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อม
ติดตามเขาไปเหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น^{๖๗}

พระพุทธพจน์ดังกล่าวมีเป้าประสงค์ถึงเจตนาการกระทำของคนเป็นสำคัญ ที่เรียกว่า จิต หรือใจ โดยเห็นความสำคัญของใจว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คนกระทำดีหรือกระทำชั่ว คิดดีหรือคิดชั่ว พุทธดีหรือพุทธชั่ว กล่าวโดยง่าย ๆ ก็คือ ใจเป็นตัวกำหนดให้บุคคลกระทำการสิ่งต่างๆ ทั้งดีหรือไม่ดีก็ตาม ดังคำที่ว่า ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว คือใจสั่งให้กระทำการส่วนกายเป็นเพียงผู้ปฏิบัติ ตาม ในทางพระพุทธศาสนาเน้นไปที่คำว่า เจตนา คือความจงใจ หรือความตั้งใจกระทำจึงเป็นกรรม นั้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกายกับใจที่คอยเชื่อมประสานกันอยู่เสมอ อันเป็นเหตุให้พฤติกรรมของมนุษย์เปลี่ยนไปตาม นั้นเป็นลักษณะทางอภิปรัชญาที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต

ลักษณะทางอภิปรัชญาในทางพุทธจริยธรรม ยังได้แสดงถึงหลักแห่งการกำเนิดมนุษย์ และวิวัฒนาการของมนุษย์ ตั้งแต่เริ่มการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบิดากับมารดาจนกระทั่งถือกำเนิดเป็นตัวตน และยังแสดงกำเนิดของสัตว์ต่างชนิดว่ามีประเภทกำเนิดอย่างไร เป็นการแสดงให้เห็นความเป็นจริงของสิ่งมีชีวิตในทางที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ส่วนการแสดงในทางอภิปรัชญาในเชิงนามธรรมนั้นต้องขึ้นอยู่กับสัมพันธ์ภาพระหว่างกายกับจิต

^๖ สำเริง บุญเรืองรัตน์, ศ.ดร., ปรัชญาในวรรณคดีสมัยสุโขทัย, หน้า ๒๙.

^๖ ญาณวชิระ (นามแฝง) เรียบเรียง, ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งปรัชญาไทย, หน้า ๑๑๑.

^{๖๗} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑/๒๓.

๒. ลักษณะทางพุทธจริยศาสตร์ร่วมสมัย เป็นการตีความหมายของพุทธจริยศาสตร์ โดยหลักคำสอนในทางพุทธศาสนา ในประเด็นความขัดแย้งต่างๆ หรือเกณฑ์พิจารณาหรือตัดสิน ในกรณีที่ต้องเป็นทางเลือก ๒ ทาง เพื่อยุติปัญหาหรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น

พุทธจริยธรรมจึงเป็นหลักการหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี ประเสริฐ อันเป็นวิธีการ หรือเครื่องมือในการสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นอุดมคติของชีวิต ครอบคลุมถึงเกณฑ์ตัดสินว่า การกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ด้วยเหตุนี้พุทธจริยธรรมจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากทฤษฎีของปรัชญาในสำนักอื่นๆ คือ พุทธจริยธรรมไม่ได้เกิดจากการโต้แย้งทางความคิด (Argument) การนิยามความหมาย การคาดคะเน หรือการพิจารณาเทียบเคียง เหมือนปรัชญาสำนักอื่นๆ แต่พุทธจริยธรรมมีธรรมชาติของความเป็นจริง เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติแล้วสามารถเห็นได้ด้วยตัวของตนเอง (สนธิญาณโก) ไม่จำกัดเวลา (อกาลโก) ซึ่งเป็นผลของการตรัสรู้ธรรมอันยอดเยี่ยมของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า “อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ” ซึ่งแยกได้เป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนที่เป็นสัจธรรมและส่วนที่เป็นศีลธรรม^{๐๐} พุทธจริยธรรมตามนัยดังกล่าวนี้มี ๒ ลักษณะด้วยกันคือ

๑. มัชฌิมนธรรม หรือมัชฌิมนธรรมเทศนา ซึ่งกล่าวถึงความจริงตามแนวเหตุผลบริสุทธิ์ ตามกระบวนการของธรรมชาติ

๒. มัชฌิมาปฏิบัติ กล่าวคือหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิต ไม่หลงมกมาย มุ่งผลสำเร็จคือความสุข สะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระ^{๐๐}

เมื่อกล่าวให้ง่ายต่อความเข้าใจในเชิงจริยศาสตร์ พุทธจริยธรรมแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ สัจธรรม เป็นส่วนแสดงสภาวะหรือรูปลักษณะตัวจริง และจริยธรรม เป็นส่วนแห่งข้อประพฤติปฏิบัติทั้งหมด

(๑) สัจธรรม สัจธรรมในพระพุทธศาสนา หมายถึงคำสอนเกี่ยวกับสภาวะความเป็นจริงของสรรพสิ่งทั้งปวงเป็นไปโดยสภาวะธรรมชาติหรือกฎธรรมชาติ (Natural Law) กล่าวคือเป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ ๓ ประการ คือ (๑) อนิจจตา (Impermanence; Transiency) ความไม่เที่ยง เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมสลายไป (๒) ทุกขตา (State of Suffering) ความเป็นทุกข์

^{๐๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๐.

^{๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

และ (๓) อนัตตา (Non-Self) ความไม่มีตัวตน ข้อเท็จจริงเหล่านี้ พระพุทธศาสนาเชื่อว่ามีอยู่แล้ว อย่างนั้นและมีอยู่ตลอดไป ไม่ว่าจะมีคนรับรู้ข้อเท็จจริงเหล่านี้หรือไม่ก็ตาม^{๐๐}

(๒) จริยธรรม จริยธรรม หมายถึงการถือเอาประโยชน์จากความรู้และความเข้าใจ ในสภาพและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย หรือการรู้กฎธรรมชาติและนำมาใช้ในทางที่เป็น ประโยชน์

เนื้อหาของพุทธจริยธรรมสามารถแบ่งได้อีก ๒ ระดับคือ (๑) ระดับโลกียธรรม ได้แก่ ธรรมอันเป็นวิสัยของปุถุชนผู้ครองเรือน เป็นข้อปฏิบัติสำหรับปุถุชนให้ถูกต้องตามหลักศีลธรรม มุ่ง สอนเพื่อให้เกิดการลดละกิเลสที่เป็นอกุศล สาเหตุที่ก่อให้เกิดอกุศลต่างๆ ให้กระทำความดี เว้น จากการกระทำความชั่ว ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว หหมดจดจากกอง กิเลสที่ทำให้เศร้าหมอง เพื่อให้เกิดความความสุขแก่ตนเองและสังคม (๒) โลกุตรธรรม ได้แก่ ธรรม อันไม่ใช่วิสัยของชาวโลก แต่เป็นข้อปฏิบัติของพระอริยะ พุทธจริยธรรมในขั้นนี้ เป็นขั้นสูงของ พระอริยบุคคลผู้พัฒนาจิตใจ จนเกิดปัญญาสามารถละกิเลสหรือสังสารวัฏได้อย่างเด็ดขาด พ้น จากอำนาจกิเลสโดยสิ้นเชิง อยู่เหนือบุญและบาป เป็นผู้ที่ได้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต การ กระทำของพระอรหันต์ไม่เป็นทั้งบุญและบาป ไม่มีชาตินี้และชาติหน้า พระอรหันต์อยู่ในส่วนของ วิวิธ จึงไม่มีภพชาติสังสารวัฏต่อไป ดังพระพุทธพจน์ว่า

พระอรหันต์ มีความสุขหนอ เพราะท่านไม่มีตัณหา กำหนดรู้เบญจขันธ์มีสังขาร ๗ ประการเป็นโคจร มีร่างกายนี้เป็นครั้งสุดท้าย หลุดพ้นจากภพใหม่ บรรลุพระอรหันตภูมิแล้ว ชนะขาดแล้วในโลก ไม่มีความเพิลิดเพิลินอยู่ในส่วนเบื้องบน ท่ามกลาง และที่สุด เป็นผู้ ยอดเยี่ยมในโลก^{๐๐}

ในทางพระพุทธศาสนา ความสุขในระดับโลกียะเป็นความสุขในระดับหนึ่ง พระพุทธ ศาสนาไม่ได้ปฏิเสธความจริงอันเป็นสมมติสัจจะและโลกแห่งวัตถุเหล่านี้ เพราะในความเป็นจริง ความสุขในระดับโลกียะเป็นแนวทางให้บุคคลมีความพยายามเพื่อบรรลุความสุขขั้นสูงสุด อันเป็น บรมสุขกล่าวคือพระนิพพานซึ่งเป็นความสุขในระดับโลกุตตระ จะเห็นได้ว่าเป้าหมายของชีวิตใน ระดับโลกียะและโลกุตตระจะสัมพันธ์กันโดยความเป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน ความสุขที่เกิด จากโลกแห่งวัตถุ เป็นเป้าหมายในระดับสมมติสัจจะ อยู่ในระดับโลกียวิสัย จึงหาความจริงแท้ไม่ได้

^{๐๐}สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕.

^{๐๐} ส.ช.(ไทย) ๑๗/๗๖/๔๑.

เพราะเป็นความสุขที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสภาวะแห่งสามัญลักษณะ และการมีสุขเช่นนี้ ก็ไม่นับว่าเป็นเป้าหมายที่สูงสุดในพระพุทธศาสนา แต่ความสุขในระดับโลกียะนั้นเป็นสิ่งสำคัญต่อการขัดเกลาจิตในระดับเบื้องต้น ถ้าหากบุคคลไม่ได้รับการฝึกฝนและได้รับความสุขระดับเบื้องต้น ความพยายามในที่จะทำให้ความสุขในระดับโลกุตระอันเป็นจุดหมายปลายทางเกิดขึ้น ก็จะมีไม่ได้ เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความสุขในระดับโลกียะและความสุขในระดับโลกุตระ จึงเป็นเหตุผลของกันและกันและสัมพันธ์กันดังกล่าวมา

พุทธศาสนาได้สอนหลักจริยธรรมการดำเนินชีวิตไว้ทุกระดับ ตั้งแต่จริยธรรมสำหรับผู้ อยู่ครองเรือนจนถึงบรรพชิตผู้ออกแสวงหาความสงบ และความหลุดพ้นจากกองกิเลสทั้งปวง ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันในสังคม บุคคลที่เราจะต้องติดต่อสัมพันธ์ด้วยกัน โดยทั่วไปมักจะแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ พระพุทธองค์ได้ทรงให้ไว้ถึง ๖ ประเภท ซึ่งเรียกว่า ทิศ ๖ ^{๐๐} เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต มนุษย์ที่มีชีวิตร่วมกันอยู่ในสังคม มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในชีวิตประจำวัน มีความสัมพันธ์กัน ในหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มนุษย์เป็นสัตว์สังคมติดต่อสัมพันธ์ซึ่ง กันและกันตั้งแต่สถาบันเล็กสุดของสังคมคือครอบครัว จนถึงใหญ่สุดคือสถาบันชาติ บุคคลจะอยู่ ในสังคมได้อย่างมีความสุขนั้น ต้องเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม มี คุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรมประจำใจ มีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนิน ชีวิต ซึ่งในหลักทศกนิ์ กล่าวถึงวิธีสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่าง บิดามารดากับบุตร ครู อาจารย์กับศิษย์ สามีกับภรรยา มิตรกับมิตร เจ้านายกับลูกน้อง และคุณุหส์ถ์กับพระสงฆ์

พระพุทธศาสนาได้แสดงอรรถะ คือจุดมุ่งหมายของชีวิตที่ดีงาม ที่มนุษย์พึงประสงค์ไว้ ๓ ระดับ คือ

๑. ทุฏฐธัมมิกัตถะ หรือประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในโลกนี้ อันเป็นจุดหมาย เบื้องต้นหรือจุดหมายเฉพาะหน้าที่มองเห็นได้ในชีวิตประจำวัน อันได้แก่ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ หรือทรัพย์สิน ฐานะเป็นต้น รวมถึงการแสวงหาสิ่งเหล่านี้โดยชอบธรรม มี ๔ ประการ ^{๐*} คือ

^{๐๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗-๒๐๔/๒๑๒-๒๐๗.

^{๐*} อญ.อญ.ป. (บาลี) ๒๓/๑๔๔/๒๘๘.

๑.๑ อุฏฐานสัมปทา หาเลี้ยงชีพด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตรา หาอุมายวิธี สามารถดำเนินการให้ได้ผลดี

๑.๒ อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือสูญหาย

๑.๓ กัลยาณมิตตตา การคบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา ไม่แนะนำไปสู่อบายมุข

๑.๔ สมชีวิตา มีความอยู่พอเหมาะสม คือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เลี้ยงชีวิตแต่พอดี ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ให้รายได้เหนือรายจ่าย รู้จักประหยัดเก็บไว้

๒. สัมปรายิกัตถะ หรือประโยชน์เบื้องต้น ประโยชน์ในภพหน้า เป็นประโยชน์ขั้นสูงที่ลึกล้ำกว่าจะมองเห็นได้เฉพาะหน้า เกี่ยวเนื่องด้วยคุณค่าของชีวิต เป็นหลักประกันว่า เมื่อละชีวิตจากโลกนี้ไปแล้ว จะไม่ตกลงไปสู่ที่ชั่ว อันได้แก่ ความเจริญด้านจิตใจที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม และศีลธรรม ใฝ่ใจในทางในเรื่องบุญกุศล มีความสงบสุขทางจิตใจ มี ๔ ประการ^{๐๐} คือ

๒.๑ สัทธาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

๒.๒ สีลสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีล คือรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ไม่มีโทษ และรู้จักรักษาระเบียบวินัยเป็นอันดี

๒.๓ จาคสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการเสียสละ เป็นการเฉลี่ยความสุขให้แก่ผู้อื่น

๒.๔ ปัญญาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยปัญญา คือ รู้จัก บาป คุณ โทษ ประโยชน์ และมีโทษประโยชน์ เป็นต้น

๓. ปรมัตถะ หรือประโยชน์สูงสุด ประโยชน์อย่างยิ่ง อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด หมายถึงจิตที่หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ทั้งปวง คือวิมุตติและพระนิพพานอันเป็นสาระแท้

^{๐๐} อภ.อภ.ป. (บาลี) ๒๓/๑๔๔/๒๘๙.

ของชีวิต ได้แก่ การรู้แจ้งและรู้เท่าทันคตินิยามของสังขารธรรม ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต
 ๐๐

จะเห็นได้ว่า ขอบเขตของพุทธจริยศาสตร์นั้น อยู่ที่ยุติการกระทำทางกาย วาจา และใจ เป็นพื้นฐานให้เกิดคุณธรรมขั้นสูงๆ ขึ้นไปตามลำดับ เพราะจริยศาสตร์เป็นเรื่องที่ว่าด้วยคุณค่าของการกระทำที่มีค่าในระดับโลกียธรรมเท่านั้น ไม่ใช่อยู่ในขั้นปรมาตมหรือโลกุตระธรรม

๑) ระดับโลกียธรรม เป็นเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในสภาวะที่สืบเนื่องอยู่ในโลก แห่งปรากฏการณ์ สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เป้าหมายของชีวิตในระดับนี้จึงสามารถ เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เพราะเป้าหมายในระดับนี้วัดจากรูปธรรมอันปรากฏให้เห็นเท่านั้น แต่ มิได้หมายความว่า อุดมคติของชีวิตในระดับนี้จะเป็นสิ่งเลวร้าย ในทางตรงกันข้ามหากสร้างและ ดำเนินชีวิตตามอุดมคติที่วางไว้ได้อย่างถูกต้องตามกฎศีลธรรมแล้ว ชีวิตก็จะสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง

๒) ระดับโลกุตระธรรม เป็นเป้าหมายของมนุษย์อันอยู่ในสภาวะที่พ้นจากโลก เป้าหมายในระดับนี้ไม่ได้สามารถวัดได้ด้วยวัตถุ สิ่งของ หรือประสาทสัมผัสทั้ง ๕ เพราะเป็นขั้นที่ หลุดพ้นจากอำนาจกิเลสทั้งปวง เป็นเป้าหมายในระดับปรมาตม เป็นความสุขที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป ตามสภาวะอื่นใด อันได้แก่ พระนิพพาน

จริยธรรม คือหลักความดีอันควรประพฤติปฏิบัติ โดยนัยนี้ จริยธรรมเป็นผลมาจาก หลายๆ ทาง เช่น ประเพณีวัฒนธรรมกฎหมาย เป็นต้น จริยธรรมจึงเป็นบรรทัดฐานของความ ประพฤติหลายประการ หนึ่งในบรรดาบรรทัดฐานของความประพฤติทั้งหลาย เป็นสิ่งกำหนดว่า อะไรควรประพฤติปฏิบัติ

พุทธจริยธรรมนั้นเป็นหลักการหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี ที่ประเสริฐ อันเป็น วิธีการ หรือเครื่องมือในการสู่จุดหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นอุดมคติของชีวิต ครอบคลุม ถึงเกณฑ์ตัดสินว่า การกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร พุทธจริยธรรม มีจุดหมายเพื่อให้ บุคคลมีชีวิตที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้เป็นอย่างดี มีความสุข และทำ ให้มีการดำเนินชีวิต การครองชีพอย่างประเสริฐ เพราะฉะนั้นพุทธจริยธรรมจึงเป็นแนวทางในการ ดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น ๓ ระดับด้วยกัน คือ

๑) พุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐาน เป็นเบื้องต้นของธรรมจริยา ได้แก่ เบญจศีล อัน ได้แก่ ศีล ๕ (Five precepts) และเบญจธรรม อัน ได้แก่ ธรรม ๕ ประการ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติฝ่ายศีล และธรรมที่สนับสนุนกัน เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติควบคู่กัน

๒) พุทธจริยธรรมขั้นกลาง จริยธรรมที่มีไว้ให้บุคคลปฏิบัติ เพื่อยกระดับคุณธรรม จริยธรรมให้สูงขึ้น ได้แก่ กุศลกรรมบถและเว้นอกกุศลกรรมบถควบคู่กันไปด้วย

๓) พุทธจริยธรรมขั้นสูง เป็นจริยธรรมระดับสูงสุดอันเป็นทางที่บุคคลประพฤติ ปฏิบัติตามแล้วจะห่างไกลจากข้าศึกภายใน คือ กิเลสเครื่องเศร้าหมอง ได้แก่อริยอัฏฐังคิกมรรค ได้แก่ มรรคมรรค ๘

ในการที่จะตัดสินว่าอะไรคือจริยธรรมแนวพุทธนั้น มีเกณฑ์ตัดสินถึงคุณค่าเชิงพุทธ จริยธรรม ซึ่งเป็นหลักการสำหรับเป็นเกณฑ์วินิจฉัยความดีและความชั่ว ลักษณะที่เป็นข้อตัดสิน ทางจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นก็โดยอาศัยการกระทำใน ๒ ลักษณะเป็นตัวจำแนก คือ การกระทำใดที่มีรากฐานมาจากกุศลมูลถือเป็นการกระทำที่ดี มีประโยชน์ มีคุณค่า ส่วนการกระทำ ที่มีรากฐานมาจากอกุศลมูลถือเป็นการกระทำที่เป็นฝ่ายชั่ว ซึ่งมีหลักสำหรับพิจารณา ตัดสินว่าอะไรผิด อะไรถูก อะไรสมควร อะไรไม่สมควร โดยสามารถสรุปเป็นหลักพิจารณาได้ดังนี้ คือ เจตนาของการกระทำ → บทพุทธบัญญัติ → พฤติกรรมของจิต → ผลของการกระทำ → และ ผลของการปฏิบัติ ดังจะได้กล่าวถึงเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในอุเบกขาในประเด็นต่อไป

๔.๓ วิเคราะห์จริยธรรมในอุเบกขา

คำว่า “จริยธรรม” คำนี้เป็นนาม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม ขยายความว่าเป็นกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่คนในสังคมยอมรับ เมื่อมีการละเมิดสังคมก็จะต่อต้าน หรือหากไม่เป็นการต่อต้านก็จะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ถึงการกระทำนั้นๆ โดยเฉพาะเมื่อสังคมใดก็ตามเกิดปัญหาความเสื่อมทางศีลธรรมเป็นจำนวนมากแล้ว สังคมนั้นมักจะถูกตีตราหรือวิพากษ์ ว่าเป็นสังคมที่เสื่อมและเป็นสังคมที่ไม่น่าอยู่ เป็นต้น อนึ่ง ในการศึกษาเกี่ยวกับ เกณฑ์ตัดสิน จริยธรรมในอุเบกขา เพื่อให้เห็นประเด็นที่เด่นชัด ผู้วิจัยจึงวางเป้าของการศึกษาไว้ ๔ ประเด็นด้วยกัน คือ คุณค่าของอุเบกขาที่เป็นไปเพื่อความตั้งมั่นพระสัทธรรม คุณค่าอุเบกขาต่อสังคม คุณค่าอุเบกขาต่อปัจเจกชน และคุณค่าอุเบกขาต่อมโนธรรม

ก่อนที่จะกล่าวถึงคุณค่าของอุเบกขา เราต้องเข้าใจความหมายของคำว่าคุณค่าก่อน ในทางพระพุทธศาสนามีอยู่คำหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความเป็นคุณค่า คือคำว่า อรรถะหรือประโยชน์

คำว่า ประโยชน์ หรือ อรรถประโยชน์^{๐u} มาจากคำว่า อัตถะ ในภาษาบาลี ซึ่งแปลว่า ความเจริญ^{๐N} ผลประโยชน์ หรือความต้องการ, ทรัพย์สมบัติ^{๐๐} หรือหมายถึงเหตุที่จะได้รับอันได้แก่ ทรัพย์สมบัติ และหมายถึง ความผาสุก^{๐๐} เป็นต้น กล่าวโดยสรุปคำว่า ประโยชน์นั้นหมายถึง ความเจริญของงามของชีวิต, หรือสิ่งที่จะช่วยทำให้ชีวิตดีขึ้น, เจริญขึ้น หรือหมายถึงผลประโยชน์ที่นำมาซึ่งความสุข, ทรัพย์สมบัติรวมไปถึงคุณธรรมที่ทำให้ชีวิตก้าวหน้า หรืออีกความหมายหนึ่งก็คือ หมายถึง จุดหมาย หรือเป้าหมายของชีวิตของมนุษย์ ถ้ามุ่งถึงการกระทำที่มีประโยชน์ก็หมายถึงการกระทำที่เอื้ออำนวยต่อความดี ความสุข และเกื้อกูลต่อความดีหรือความสุข ซึ่งพุทธศาสนาเถรวาทเรียกการกระทำนั้นว่า อัตถสัณฺหิตัง หมายถึงการกระทำที่ประกอบไปด้วย ประโยชน์ ส่วนการกระทำใดก็ตามที่มีแนวโน้มที่จะขัดแย้งกับอรรถประโยชน์ ก็เรียกว่า อนัตถสัณฺหิตัง^{๐๐} หรือสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์นำมาซึ่งความทุกข์

ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นได้อธิบายว่าคำว่าประโยชน์นั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ ๓ ประการคือ

(๑)หลักการ หมายถึง หลักการที่เน้นย้ำการทำประโยชน์เพื่อมหาชนเป็นหลักซึ่งได้ประกาศไว้ในคราวเริ่มการประกาศพระศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์”^{๐๐}

(๒)รายละเอียด หมายถึง รายละเอียดของหลักการสร้างอรรถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ ๒ ประการ คือ ๑) ประโยชน์ตนเอง และ ๒) ประโยชน์เพื่อผู้อื่น^{๐๐} ซึ่งประโยชน์ทั้ง ๒ ประการนี้ มนุษย์จำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจเพื่อที่จะได้แยกแยะให้ถูกว่าอะไร คือประโยชน์

^{๐u}พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), **ปรัชญาการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๘.

^{๐N}อ.อ. (บาลี)๓/๖๔/๑๙๗, ที.ม.ฎี.(บาลี) ๑/๑/๒๐๑

^{๐๐}พระมหาสมปอง มุทิโต, (ผู้แปล), **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา ๒๕๔๒), หน้า ๙๔๖-๙๔๗ .

^{๐๐}G.P. Malalasekera, (Editor), *The Encyclopedia of Buddhism Vol II*, (Ceylon : The Government Press ๑๙๖๖ , p. ๓๓๑.

^{๐๐}ที.ม.อ. (บาลี)๓/๑๘๗/๑๐๔.

^{๐๐}วิ.ม.(ไทย)๔/๓๒/๑๖.

^{๐๐}ส.นิ.(ไทย)๑๖/๒๒/๒๘-๒๙.

ตนเอง และอะไรคือประโยชน์ผู้อื่น ก่อนที่จะตัดสินใจกระทำการสักอย่างลงไป หากว่ามนุษย์ไม่อาจจะแยกแยะประโยชน์ทั้งสองได้ ก็มีแนวโน้มที่จะเอนเอียง เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเกินไป จนเข้าลักษณะของคำว่าสุดโต่ง และทำตนเองให้ลำบากอันไม่เป็นประโยชน์ในที่สุด

(๓) จุดหมายหรือเป้าหมายสูงสุด ได้แก่ การประสานประโยชน์ทั้งสองฝ่ายให้เข้าด้วยกัน อันสืบเนื่องมาจากการที่มนุษย์สามารถแยกแยะประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่นได้ และใช้วิจยญาณในการตัดสินใจกระทำ โดยประสานประโยชน์ทั้งสองฝ่ายให้เข้าด้วยกันไม่ให้ประโยชน์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียหายไป เช่น ถ้าเอาเฉพาะประโยชน์ตัวเอง ก็อาจจะถูกกล่าวหาว่าเป็นคนเห็นแก่ตัว แต่ถ้าไม่ใส่ใจประโยชน์หรือสิ่งที่หวังของตัวเองแต่ไปช่วยเหลือแต่ผู้อื่นจนทำให้ประโยชน์ของตนเองเสียหาย การกระทำเช่นนี้ก็คือว่า เป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องเป็นการทำตนเองให้ลำบาก ส่วนการกระทำที่ถือว่ามีคุณค่าทางจริยธรรมและนำมาซึ่งความผาสุกทั้งแก่ตนเองและคนอื่น ก็คือการรู้จักประสานประโยชน์ทั้งสองฝ่ายให้ดำเนินไปด้วยกัน ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่มีประโยชน์อย่างแท้จริง^{๐*}

๔.๓.๑ วิเคราะห์คุณค่าอุเบกขาในพุทธปรัชญาอุเบกขาที่เป็นไปเพื่อความตั้งมั่นพระสัทธรรม

ประเด็นที่เราจะมองให้ชัดเจนถึงคุณค่าของอุเบกขาที่เป็นไปเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม เราต้องเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของอุเบกขา ซึ่งเบื้องต้นผู้วิจัยต้องการให้มองถึงกรอบความคิดในเรื่องของ อุเบกขาบารมี ว่าแนวคิดเรื่องอุเบกขาบารมีนั้นมีกี่ประเภท ซึ่งจากการศึกษา มาทั้งหมดนั้นเราจะพบว่าหลักการบำเพ็ญบารมีในทางพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่ ๓ ระดับ คือ ระดับบารมี(มีเมตตา-อดทน) ระดับอุปบารมี(ขันติธรรมไม่ลุอำนาจแก่ความโกรธ คือมีความอดทน (Patience) มีความหนักแน่น (Calmness) และการรู้จักประมาณตน (Greedlessness))และระดับปรมัตถบารมี ซึ่งหลักการและตัวอย่างในการบำเพ็ญบารมีตามหลักการทางพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่ทั้งหมด ๓ ระดับ คือ

(๑) การบำเพ็ญอุเบกขาบารมี สำหรับการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีในระดับนี้ถือว่าการบำเพ็ญบารมีในระดับปกติ คือเป็นการบำเพ็ญบารมีตามหลักการ ขั้นต้นที่ผู้บำเพ็ญอุเบกขาบารมีจะต้องมีหลักธรรมขั้นพื้นฐานคือ (๑)ความอดทน(๒)ความมีเมตตา โดยเฉพาะความอดทนต่อการเบียดเบียนจากคนอื่น และเมื่อเขาได้รับความทุกข์จากผลการทำงานของตนเองก็ต้อง

^{๐*} ๐.จตุกก (ไทย)๒๑/๙๕/๙๕.

เข้าช่วยเหลือ ซึ่งจากกรอบของการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีระดับนี้นั้นเราจะพบว่า หลักใหญ่ๆ ของการบำเพ็ญบารมีในระดับนี้ คือการมีความอดทนวางเฉยต่ออารมณ์หรือสิ่งที่เข้ามาเบียดเบียน และในขณะเดียวกันก็ต้องไม่อยู่เฉยในขณะที่ผู้ที่เบียดเบียนได้รับความลำบากก็ต้องเข้าไปให้การช่วยเหลือ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าเมื่อคนที่เบียดเบียนเราลำบากแล้วมาขอความช่วยเหลือเรา แล้วเราจะต้องทำเป็นวางเฉย ซึ่งนั่นไม่ใช่การบำเพ็ญอุเบกขา เพราะอุเบกขานั้นไม่ได้หมายถึง(๑) วางเฉยต่ออารมณ์ที่เข้ามากระทบ และ(๒)การเข้าไปพิจารณาช่วยเหลือสิ่งที่เกิดหรือกำลังจะเกิดขึ้นโดยที่สิ่งนั้นเป็นผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือความทุกข์กับผู้อื่น โดยการบำเพ็ญอุเบกขาในลักษณะเช่นนี้ จัดเป็นอุเบกขาในหลักพรหมวิหารอันเป็นท่าทีของผู้มีจิตประกอบด้วย ความกรุณาบนพื้นฐานของอุเบกขา^{๐๐} โดยการบำเพ็ญอุเบกขาบารมี ระดับนี้เป็นการแสดงออกถึงการมีจิตกรุณาต่อสัตว์ที่ประสบทุกข์ ซึ่งท่าทีการวางเฉยของพระโพธิสัตว์ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีการแสดงออกมาอย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ที่ ๒ คือเมื่อบุคคลอื่นหรือสัตว์อื่นประสบทุกข์ และต้องการความช่วยเหลือ ต้องยึดหลักความกรุณาโดยมีอุเบกขาเป็นตัวเลือกค้นหาแนวทางที่เหมาะสมต่อเหตุการณ์นั้นๆ เพื่อให้การแสดงออกของกรุณามีความสมบูรณ์และถูกต้องตามวิถีแห่งปัญญา พฤติการณ์ดังกล่าวของพระโพธิสัตว์จึงเป็นกรณีตัวอย่างของผู้บำเพ็ญอุเบกขาอย่างแท้จริง

(๒) การบำเพ็ญอุเบกขาอุปบารมี สำหรับการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีในขั้นอุปบารมีนั้น หมายถึง การบำเพ็ญอุเบกขาหรือการนำเอาหลักอุเบกขาบารมีไปใช้เพื่อสร้างคุณงามความดีในระดับที่เหนือกว่าระดับปกติ คือยิ่งหรือหนัก หมายถึงการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีนั้นจะต้องมีความละเอียดยิ่งไปกว่าระดับปกติธรรมดา ซึ่งลักษณะของการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีในระดับนี้ก็คือ(๑)การมีความอดทนหรือขันติธรรมไม่ลุ่มอำนาจแก่ความโกรธ (Patience) หมายถึงความสามารถควบคุมการแสดงออกทางกาย วาจา และสภาวะด้านจิตใจของนักศึกษาให้เป็นไปอย่างสงบเรียบร้อย และเป็นปกติพร้อมทั้งยังสามารถปฏิบัติ ภาระหน้าที่ต่างๆ ที่มีอยู่ต่อไปตามเป้าหมายที่ไว้ได้วางไว้โดยไม่มีการหยุดชะงักหรือเปลี่ยนแนวเมื่อต้องเผชิญกับสภาพการณ์หรือสิ่งเร้าที่ขัดขวางเป็นอุปสรรคยั่วยุดจิตใจ หรือถูกชักจูง ให้ ไขว้เขวใดๆ ทั้งนี้เกิดจากการใช้ปัญญาประกอบการแสดงพฤติกรรมด้วยการแสดงออกถึงความอดทน (ขันติ) (๒)การที่ผู้บำเพ็ญมีความหนักแน่น (Calmness) ความหนักแน่นนั้น หมายถึง ความมั่นคงไม่หวั่นไหว ซึ่งมีปรากฏในคำว่า อวิโรธนะในทศปิณฑธรรมซึ่ง หมายถึง ความไม่คลาดธรรมดา คือ วางองค์เป็นหลักหนักแน่นใน

^{๐๐} เกษม บุญศรี, บารมีสาธิต, (ธนบุรี : ประยูรวงศ์, ๒๕๑๓), หน้า ๓๑๘-๓๑๙.

ธรรม คงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ดีร้าย ลามสักการะ หรืออภิวรรณ
อนิวัตรธรรมใดๆ สติมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุดิธรรม คือ ความเที่ยงธรรมไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาด
วิบัติไปหรือคำวาทิตี ซึ่งหมายถึงความเพียรหนักแน่นไม่หวั่นไหวซึ่งความหนักแน่นมั่นคงของ
อุเบกขาธรรมนั้นสามารถที่จะแบ่งได้เป็น ๓ ระดับคือ อุเบกขาในระดับต้น หมายถึง ความยุติธรรม
จิตใจ ระดับกลาง หมายถึง ความหนักแน่นของจิตใจต่อเหตุการณ์ร้าย และระดับสูง หมายถึง
ความมั่นคงของจิตใจต่อเหตุการณ์ทั้งดีและร้าย และ(๓)การที่ผู้บำเพ็ญมีการรู้จักประมาณตน
(Greedlessness) หมายถึงความพอประมาณในการใช้จ่ายหรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นความสันโดษ
คือสันโดษในการพูดการคิดและการกระทำทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ รวมถึงความสันโดษใน
ลาภ ในที่อยู่อาศัยและการแสวงหา เป็นต้น การรู้จักประมาณถือว่าการรู้จักการกะเกณฑ์
เพื่อที่จะไม่ก่อให้เกิดการสะสมหรือการทำให้เกินพอดี ซึ่งถือว่าเงื่อนไขทั้ง ๓ ประการนี้เป็นเงื่อนไขที่
มีความสำคัญในการจะสามารถจัดได้ว่าการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีว่าจะอยู่ในระดับไหน

ซึ่งการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีในระดับนี้จะต้องมีความหนักแน่นต่อเหตุการณ์ที่
เกือบเอาชีวิตไม่รอด เพื่อที่จะต้องการกลับมาดูแลบิดามารดาที่รอคอยอยู่จึงได้ใช้ความอดทนและ
ความหนักแน่น รวมถึงความเป็นผู้รู้ประมาณในการพูด เจริญเพื่อให้ตนเองได้รอดพ้นจากวิกฤต
ของชีวิตได้ ซึ่งกรณีการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีระดับอุปปารมีนี้ยังมีปรากฏอีกหลายชาติได้แก่
กโปตชาดก^{๐๖} โกลชาดก^{๐๖} เป็นต้น ซึ่งพระโพธิสัตว์ปฏิบัติอย่างจริงจังจนรอดพ้นจากความตายได้
อย่างหวุดหวิด พุทธการณืเช่นนี้จึงควรได้รับการยอมรับว่าเป็นการบำเพ็ญอุเบกขาอุปปารมี
มากกว่าที่จะเป็นอย่างอื่น^{๐๗}

(๓) การบำเพ็ญอุเบกขาปรมัตตบารมี สำหรับคำว่าอุเบกขาปรมัตตบารมีนั้น
หมายถึง การบำเพ็ญอุเบกขาบารมีอย่างยิ่งยวดเพราะคำว่า “ปรมัตตะ” แปลว่า ประโยชน์อย่างยิ่ง
ความหมายสูงสุดที่แท้จริง ซึ่งหากเราจะนำมาอธิบายให้เห็นภาพอย่างแคบๆก็คือ หมายถึง การ
บำเพ็ญอุเบกขาบารมีขั้นสูงสุดนั่นเอง กล่าวคือการบำเพ็ญบารมีในขั้นนี้ผู้บำเพ็ญบารมีจะต้องมี
ความมั่นคงของจิตใจต่อเหตุการณ์ทั้งดีและร้าย มีจิตใจที่ไม่หวั่นไหวต่อเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น
การปฏิบัติอุเบกขาก็เช่นเดียวกับเมตตา คือ สามารถพัฒนาจิตขึ้นสู่ฐานระดับสูง หมดความ

^{๐๖} พุ.ชา.(ไทย)๒๗/๔๒/๑๘.

^{๐๖} พุ.ชา.(ไทย)๒๗/๗๐-๗๒/๑๓๖.

^{๐๗} บุญย นิลเกษ, **อุดมการณ์ชีวิตแบบโพธิสัตว์ เล่ม ๑๒ ตอน อุเบกขาบารมี**,

(กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๒๐-๒๑.

เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ชอบหรือไม่ชอบทั้งหมดได้ แม้แต่ความตาย ก็มีได้ทำให้บุคคลเช่นนี้หวาดกลัว ยิ่งไปกว่านั้น จิตที่ได้รับการฝึกฝนพัฒนาจนถึงสู่ระดับอุเบกขาแล้ว จะก้าวไปสู่การบรรลุธรรมขั้นสูงต่อไป^{๐๐} และการที่บุคคลจะสามารถบำเพ็ญอุเบกขาปรমัตถบารมีได้นั้น ต้องประกอบด้วย คุณสมบัติ ๔ ประการ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์มีองค์ ๔ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสแสดงแก่ท่านพระสารีบุตรเถระว่า พระองค์ทรงรู้อย่าง ความประพฤติพรหมจรรย์มีองค์ ๔ ประการ คือ

- (๑) พระองค์เป็นผู้บำเพ็ญตบะ และบำเพ็ญตบะอย่างยอดเยี่ยม
- (๒) พระองค์เป็นผู้ประพฤติดื้อสิ่งเศร้าหมอง และประพฤติดื้อสิ่งเศร้าหมองอย่างยอดเยี่ยม
- (๓) พระองค์เป็นผู้ประพฤดิรังเกียจ(บาป) และประพฤดิรังเกียจบาปอย่างยอดเยี่ยม
- (๔) พระองค์เป็นผู้ประพฤตีสงัด และประพฤตีสงัดอย่างยอดเยี่ยม^{๐๐}

มีพระพุทธพจน์ที่ตรัสแสดงแก่ท่านพระสารีบุตรเถระในเรื่องเดียวกันนี้ เป็นท่าทีการประกาศว่าพระองค์ได้เคยบำเพ็ญอุเบกขาบารมีในชั้นปรมัตถบารมีมาแล้ว เช่นพระพุทธพจน์ที่พระองค์ทรงประกาศว่า

เรานั้น เข้าอาศัยแนวป่าน่ากลัว แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ ที่ว่าน่ากลัวนั้นเพราะเป็นแนวป่าที่น่าสะพรึงกลัว ผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งยังมีราคะเข้าไปยังแนวป่านั้น โดยมากย่อมชนพองสยองเกล้า เรานั้นอยู่ที่กลางแจ้งตลอดทั้งคืน ในราตรีที่หนาวเหน็บ ซึ่งอยู่ระหว่างเดือน ๓ ต่อเดือน ๔ เป็นช่วงเวลาที่หิมะตก เห็นปานนั้น(แต่เรา) อยู่ในแนวป่าในเวลากลางวัน ในเดือนท้ายแห่งฤดูร้อน เราอยู่ในที่แจ้งในเวลากลางวัน แต่อยู่ในแนวป่า ในเวลากลางคืน คากานาอัศจรรย์นี้ เราไม่เคยได้ยินมาก่อน ปรากฏแก่เราว่า “มุนีผู้แสวงหาความหมดจด อาบแดด อาบ น้ำค้าง เปลือยกาย ทั้งมิได้ผิงไฟ อยู่คนเดียว ในป่าที่น่ากลัว ” เรานอนแอบอิงกระดูกผีในป่าช้า พวกเด็กเลี้ยงโคเข้าใกล้เราแล้วถ่มน้ำลายรดบ้าง ถ่ายปัสสาวะรดบ้าง ไปรยฝุ่นลงบ้าง เอาไม้ยอนที่ช่องหูบ้าง แต่เราไม่รู้สึกละเลยว่ามีอกุศลจิต เกิดขึ้นในเด็กเหล่านั้น นี่เป็นพรหมจรรย์ในการอยู่ด้วยอุเบกขาของเรา^{๐๐}

^{๐๐} บุญย นิลเกษ, อุดมการณ์ชีวิตแบบโพธิสัตว์ เล่ม ๑๒ ตอน อุเบกขาบารมี, หน้า ๖๐.

^{๐๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๕๕/๑๕๗-๑๕๘.

^{๐๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๕๗/๑๖๐-๑๖๑.

หลักฐานในขุททกนิกาย จริยาปิฎก ยังกล่าวถึงการบำเพ็ญอุเบกขาชั้นอุกฤษฏ์หรือที่เรียกว่าอุเบกขาปรมัตถบารมีของพระโพธิสัตว์ในลักษณะเช่นนี้ และการบำเพ็ญบารมีดังกล่าว ล้วนเป็นไปเพื่อให้บรรลุถึงพระสัมโพธิญาณ ดังข้อความที่ปรากฏในมหาโลมหังสจริยาว่า

เรานอนอยู่ในป่าช้า เอาซากศพซึ่งมีแต่กระดูกทำเป็นหมอนหนุนเด็ก
ชาวบ้านพวกหนึ่งพากันแสดงอาการหยาบช้าร้ายกาจนานัปการ^{๐๐}

อีกพวกหนึ่งรำเริงดีใจ พากันนำของหอม ดอกไม้ อาหารและเครื่อง
บรรณาการต่างๆ เป็นอันมากมายให้เรา^{๐๐}

พวกได้นำทุกข์มาให้เราและพวกได้นำสุขมาให้เรา เราเป็นผู้เสมอแก่
เขาทั้งหลาย ไม่มีความเอ็นดู ไม่มีความโกรธ^{๐×}

เราเป็นผู้วางเฉยในสุขและทุกข์ ในยศและความเสื่อมยศ เป็นผู้เสมอ
ในสิ่งทั้งปวง นี่เป็นอุเบกขาบารมีของเรา^{๐๐}

ครั้งนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ ได้เห็นอุเบกขาบารมีเป็นข้อที่ ๑๐ ที่ผู้แสวงหา
คุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลายในปางก่อน ได้อบรมสั่งสอนมา จึงเตือนตนเองว่า
ท่านจงยึดอุเบกขาบารมีข้อที่ ๑๐ นี้ บำเพ็ญให้มั่นคงก่อน ท่านเป็นผู้มี
อุเบกขาเที่ยงตรง มั่นคงจักบรรลุสัมโพธิญาณได้^{๐๐}

ธรรมดา แผ่นดินย่อมวางเฉยในสิ่งที่เขาทิ้งลง ทั้งสะอาดและไม่สะอาด
ทั้ง ๒ อย่าง เว้นความโกรธและความยินดี แม้ฉันใดท่านก็ฉันนั้น
เหมือนกัน จงมีใจเที่ยงตรงในสุขและทุกข์ในกาลทุกเมื่อ บำเพ็ญอุเบกขา
บารมีแล้วจักบรรลุสัมโพธิญาณได้^{๐๐}

จากที่กล่าวมาจึงแสดงให้เห็นว่า การที่พระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่ประกอบด้วยพระมหา
กรุณาและการทรงบำเพ็ญอุเบกขาปรมัตถบารมีนี้ เพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่น ตามแนวการ
อธิบายในอรรถกถาจริยาปิฎก ซึ่งอันที่จริงแล้ว ศาสนาทั้งหลายก็ล้วนแต่สอนเกี่ยวกับความเมตตา

^{๐๐} ขุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๑๑๙/๗๗๔.

^{๐๐} ขุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๑๒๐/๗๗๔.

^{๐×} ขุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๑๒๑/๗๗๔.

^{๐๐} ขุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๑๒๒/๗๗๔.

^{๐๐} ขุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๑๖๑-๑๖๒/๕๘๘.

^{๐๐} ขุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๑๖๓-๑๖๔/๕๘๘.

กรุณาทั้งนั้นเพราะจะช่วยให้คนในหมู่คณะอยู่ได้และให้ความทุกข์ลดลงไป ^{ON} การที่พระพุทธเจ้าทรงเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์หลายร้อยชาตินั้น ถือว่าเป็นการบำเพ็ญบารมีเพื่อปลูกฝังความดีอันเป็นเหตุที่สำคัญในการตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ประจักษ์เจกพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกก็เป็นผู้บำเพ็ญบารมีมาตั้งแต่อดีตชาติเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า

ซึ่งเราจะพบว่าผลจากการบำเพ็ญบารมีจึงเป็นปัจจัยนำไปสู่การตรัสรู้ธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ อย่างไรก็ตาม การที่จะบรรลุเป็นพระอรหันต์นั้น ก็ต้องอาศัยการปฏิบัติธรรมในปัจจุบันชาติด้วยเช่น การตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้า จึงจะประสบความสำเร็จได้ การบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวก จึงถือว่าเป็นแบบอย่างในการทำความดีเพราะจิตที่ได้รับการพัฒนาด้วยหลักธรรมมากเท่าใด ภาวะของจิตก็ยิ่งจะห่างไกลจากการถูกกิเลสเข้าไปปรุงแต่งมากเท่านั้น การที่พระพุทธศาสนาสอนให้คนบำเพ็ญบารมีนั้นก็เป็นการชี้ชวนให้คนได้พยายามสลัดตนเองให้ออกจากที่คุมขังคือการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏจนกว่าจะประสบความสำเร็จเป็นพระอรหันต์สิ้นกิเลสอาสวะทั้งปวงซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาและการบำเพ็ญบารมีถือว่าเป็นส่วนสำคัญให้บรรลุถึงเป้าหมายนั้น

จากการกล่าวมาทั้งหมดนั้นเราจะพบว่าคำว่าอุเบกขาบารมีใน ๓ ระดับนั้นมี
ความหมายอยู่ ๓ ประการ คือ

(๑) การบำเพ็ญอุเบกขาบารมี หมายถึง การบำเพ็ญอุเบกขาบารมีด้วยการมีความอดทนต่อสิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนหรือทำร้าย มีความยุติธรรมในการพิจารณาในจิตใจ และมีความเมตตาต่อผู้ที่เดือดร้อน เป็นการกระทำที่มุ่งประโยชน์เพื่อตนเองคือการฝึกฝนตนเอง

(๒) การบำเพ็ญอุเบกขาอุปบารมี หมายถึง การบำเพ็ญอุเบกขาบารมีด้วยการมีความอดทน หนักแน่น และพอประมาณ เป็นการอดทนและหนักแน่นต่อสิ่งร้ายๆที่เข้ามาเบียดเบียนโดยไม่คิดโต้ตอบ วางเฉยอารมณ์ที่เข้ามากระทบอย่างรุนแรง เป็นการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีเพื่อผู้อื่น กล่าวคือการบำเพ็ญบารมีระดับนี้มุ่งเพื่อที่จะช่วยเหลือผู้อื่นเป็นหลัก

(๓) การบำเพ็ญอุเบกขาปรมาัตถบารมี หมายถึง การบำเพ็ญอุเบกขาบารมีด้วยการอดทนอย่างยิ่งยวด โดยที่การอดทนอดกลั้นต่อ(๑)โรคะ คือความอยาก ความใคร่ได้ใคร่มี (๒) ปฏิฆะ คือความขัดเคืองที่เกิดจากการกระทบกระทั่งของอารมณ์ภายนอกหรือการทำร้ายเบียดเบียนจากผู้อื่น กล่าวโดยสรุปก็คือผู้ที่บำเพ็ญบารมีระดับนี้จะต้องเป็นผู้ที่มีความอดทน มีความมั่นคงต่อจิตใจ หนักแน่นเหมือนศิลาแท่งที่บ่มไม่หวั่นไหวต่อเหตุการณ์ ณ์ทั้งดีและร้าย ซึ่งผู้ที่

^{ON} สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ, **ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท**, หน้า ๑๗๒.

บำเพ็ญได้ระดับนี้จะสามารถพัฒนาไปสู่การบรรลุธรรมขั้นสูงคือพระอรหันต์ได้ โดยการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีในระดับนี้ก็คือกรณีของพระพุทธองค์ในครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ หรือเมื่อคราวก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงบำเพ็ญอุเบกขาบารมีขณะที่ทรงเจริญสติภาวนาและเข้าฌานสมาบัติจนสามารถตัดกิเลสอาสวขยญาณได้ เป็นต้น

จากการกล่าวมาทั้งหมดนั้นเราจะพบว่าการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีทั้ง ๓ ระดับนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่มีประโยชน์และสามารถที่จะนำมาประยุกต์หรือเป็นแนวทางที่จะทำให้พระสังฆธรรมคำสั่งสอน และพระพุทธศาสนาดำรงอยู่ต่อไป เพราะเมื่อคนเราเข้าใจในหลักการของอุเบกขาอย่างแท้จริงแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหวไปตามกระแสโลกาวิวัฒน์ มีความมั่นคงอยู่ในพระพุทธศาสนาต่อไป

๔.๓.๒ วิเคราะห์คุณค่าอุเบกขาในพุทธปรัชญาอุเบกขาต่อสังคม

ในการศึกษาการนำเอากรอบแนวคิดเรื่องอุเบกขา ที่มีคุณค่าต่อ สังคมนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบในการพิจารณาไว้ดังนี้

๔.๓.๒.๑ ความหมายของคำว่าปัญหาสังคม

คำว่าปัญหาสังคมนั้นมีองค์ประกอบของคำอยู่ ๒ คำ คือคำว่า ปัญหา กับคำว่า สังคม โดยคำว่า คำว่า “ปัญหา” นั้น มี ๓ ความหมาย คือ ๑) หมายถึง ข้อสงสัย เช่น ทำได้โดยไม่มีปัญหา ๒) หมายถึง คำถาม เช่น ตอบปัญหา ๓) หมายถึง ข้อที่ต้องพิจารณาแก้ไข เช่น ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาสังคม ปัญหาทางการเมือง^{๐๐} และ ปัญหา ยังมีความหมายว่า “สภาพเหตุการณ์ที่จะเกิดในอนาคต มีแนวโน้มที่จะไม่ตรงกับความต้องการ”^{๐๐}

ส่วนคำว่า “สังคม” นั้น มาจากคำ ๒ บท คือ สัง แปลว่า “พร้อม, กับ, ดี” และคม ธาตุ แปลว่า “ไป, ถึง” รวมกันเป็นสังคม แปลว่า “ไปพร้อมกัน ไปร่วมกัน” หมายถึงว่า “อยู่ด้วยกัน ไปด้วยกัน ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน มีความเป็นไปเป็นอยู่เกี่ยวเนื่องกัน ” คือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมจะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจะแยกตัวอยู่โดยลำพังโดยไม่เกี่ยวข้องกันใครๆ เด็ดขาดย่อมจะทำได้ คำว่าสังคม เป็นศัพท์

^{๐๐} สำนักราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๘๗.

^{๐๐} วีรพล สุวรรณนันต์, รศ.ดร., กระบวนการแก้ปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ บริษัท ประจักษ์ จำกัด ๒๕๓๓), หน้า ๑.

นาม หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์ โดยมี
วัตถุประสงค์ร่วมกัน , วงการหรือสมาคมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น สังคมชั้นสูง ^{๐๐} เมื่อนำ
ความหมายของ ๒ คำนั้นมารวมกันเข้าก็เป็นคำว่า ปัญหาสังคม หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปสรรคที่
จะต้องแก้ไขของสังคม

นอกจากนั้นยังมีนักวิชาการทางด้านสังคมวิทยาได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับคำว่า
สังคมวิทยาเอาไว้ว่า “ปัญหาสังคมเป็นสภาวะที่กระทบกระเทือนบุคคลจำนวนหนึ่งที่มาก
พอสมควร ในวิถีทางที่ไม่พึงปรารถนา และมีความรู้สึกว่าจะมีการกระทำร่วมกันบางอย่าง ”
ราบและเชลซินิกเห็นว่า “ปัญหาสังคมมีส่วนเกี่ยวข้องกับความรู้สึกหรือความต้องการขั้นมูลฐาน
ของสังคม” ^{๐๐} หรือปัญหาสังคมคือสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่สอดคล้องกับค่านิยมของคน
เป็นจำนวนมากของกลุ่มหรือของสังคมหนึ่งจนเป็นเหตุให้เขาตกใจที่จะกระทำการแก้ไข
สถานการณ์นั้น เมื่อเขาตระหนักว่า อยู่ในวิสัยที่จะทำได้” ^{๐๐} หรือ “ปัญหาสังคมเป็นสภาวะการณ์ที่
ผู้คนจำนวนมากในสังคมกำหนดให้เป็นปัญหา หรือยอมรับว่า เป็นปัญหา และเห็นว่า จะต้องมี
การแก้ไขสถานการณ์นั้นให้หมดไปหรือบรรเทาลง จะปล่อยทิ้งไว้เฉยๆ ไม่ได้” ^{๐*}

เมื่อกล่าวโดยสรุปเราจะพบว่าคำว่า ปัญหาสังคมนั้น หมายถึง เรื่องราวหรือ
เหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ไม่เป็นที่ต้องการก่อให้เกิดความสับสนยุ่งยากเดือดร้อนวุ่นวาย ซึ่ง
เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ และจะต้องได้รับการแก้ไขให้บรรเทาลงหรือให้หมดไป

๔.๓.๒.๒ ลักษณะของปัญหาสังคมไทย

ในหมู่มนุษย์ที่ต่างกันโดยนิสัย ความรู้ ความประพฤติ การศึกษา การงาน
ฐานะด้านเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ เป็นต้นซึ่งต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน และมีกิจกรรมที่ต้องทำ

^{๐๐} เล่มเดียวกัน, หน้า ๘๑๗.

^{๐๐} สุพัตรา สุภาพ, รศ., **ปัญหาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๔๒), หน้า ๓.

^{๐๐} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **สังคมวิทยาปัญหาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์,
๒๕๒๖), หน้า ๕.

^{๐*} จรัญ พรหมอยู่, ดร., **การศึกษาปัญหาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ โอ.
เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๑), หน้า ๔.

โดยเกี่ยวข้องกันและกัน ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เป็นสังคมเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง ย่อมจะมีปัญหา มากหรือน้อยต่างกันไปตามเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาในแต่ละสังคม

ในสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ก็มีปัญหามากมาย ทั้งปัญหาเก่าที่ยังต้องแก้ไข และปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นเพราะปัญหาเก่าบ้าง ปัญหาใหม่แท้ๆ ที่เกิดขึ้นตามยุคตามสมัยที่เปลี่ยนแปลงบ้าง เมื่อว่าโดยปัญหาหลัก หรือ ปัญหาใหญ่ๆ ที่เป็นสาเหตุให้เกิดมีปัญหามา อีกรวมๆ พอกำหนดได้เป็น ๓ ปัญหา คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านสังคม ปัญหาด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งปัญหาแต่ละปัญหานั้นเป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวเนื่องกันและกัน กล่าวคือ เมื่อเศรษฐกิจเกิดเป็นปัญหาขึ้นก็ส่งผลถึงสังคม ทำให้คนในสังคมมีความเป็นอยู่ลำบาก การทำมาหากินฝืดเคือง รายได้น้อยรายจ่ายมาก ค่าเงินตกต่ำ ข้าวของมีราคาแพง ทำให้เดือดร้อนถึงฝ่ายการเมืองการปกครองซึ่งมีหน้าที่บริหารประเทศ ต้องหาแหล่งเงินกู้ยืมจาก ต่างชาติมาเป็นค่าใช้จ่ายบริหารประเทศ ทำให้ประเทศชาติเป็นหนี้ต่างชาติ และต้องเดือดร้อน ขยายทรัพย์สินสมบัติของชาติบางส่วนให้ชาวต่างชาติเข้ามายึดครองจัดการ ก็กลับเป็นปัญหา เศรษฐกิจก็อีกต้องหาเงินมาใช้หนี้คืนพร้อมทั้งดอกเบี้ย ทำให้การประกอบอาชีพไม่คล่องตัว กลายเป็นปัญหาทางสังคมอีก

มนุษย์แต่ละคนในสังคมต้องแก่งแย่งการประกอบอาชีพ ต้องหาเงินมาให้พอกับการใช้จ่าย เมื่อเศรษฐกิจฝืดเคืองหาเงินยากขึ้น ดังนั้น แม้ด้วยวิธีการที่ไม่ถูกต้องก็ต้องทำ การเอารัดเอาเปรียบของคนในสังคม การข่มเหงเบียดเบียนรังแกคนที่ด้อยโอกาสกว่า การทุจริต ข้อโกงคอร์รัปชันต่างๆ จึงเป็นปัญหาตามมาและสั่งสมมากขึ้นๆ และเป็นการยากที่จะใช้ระยะเวลา อันสั้นเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ทุกปัญหา

ปัญหาดังกล่าวมานั้น เป็นปัญหาที่มีอยู่ในสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์นี้ และ เป็นปัญหาที่รอการแก้ไขด้วยวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมและต่อเนื่อง จนกว่าปัญหาจะบรรเทาลง ความรุนแรง และหมดสิ้นไปจากสังคม ปัญหาเหล่านั้นทำสังคมไทยให้เป็นเหมือนคนป่วยหนัก ด้วยสารพัดโรค และรอคอยการเยียวยารักษาจากนายแพทย์ผู้ชาญฉลาดสมบูรณ์ด้วยความรู้และความสามารถ มาทำการรักษาด้วยกรรมวิธีหลายๆ อย่าง สำหรับแต่ละโรคๆ และต้องอาศัยเวลา สำหรับแต่ละโรคๆ เร็วบ้าง ช้าบ้าง แล้วแต่เงื่อนไขความหนักเบาของโรคนั้น

จากการศึกษาปัญหาของสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์มาทั้งหมดเราจะพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นและจำเป็นที่จะต้องมีการแก้ไขในสมัยปัจจุบันนี้มีอยู่ทั้งหมด ๕ ประการคือ

๑) ปัญหาวัยรุ่น คำว่า วัย หมายถึง เขตอายุ, ระยะของอายุ วัยรุ่น หมายถึง วัยย่างเข้าสู่วัยหนุ่มสาว^{๐๐} วัยรุ่น เป็นวัยหัวเรี่ยวหัวต้อของการเปลี่ยนแปลง เป็นวัยที่เปลี่ยนจากวัยเด็ก เป็นวัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่อยู่ในระหว่างการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในทางร่างกายทำให้มีผลกระทบต่ออารมณ์ด้วย เช่น ทำให้เป็นคนอารมณ์อ่อนไหวได้ง่าย เต็มไปด้วยความเพ้อฝัน มีอุดมคติสูงส่ง มักจะมองสิ่งต่างๆ ในแง่ดี เพราะฉะนั้น หากเจอกับสิ่งที่ทำให้ผิดหวัง ไม่ได้ดังที่ตนมุ่งหมายไว้ก็จะเสียใจมาก บางคนถึงกับต้องพึ่งสิ่งเสพติดเพื่อแก้ปัญหา จุดสำคัญของวัยรุ่นประการหนึ่ง คือ ถ้ามีความเชื่อแล้วมักจะเชื่ออย่างจริงจัง แต่ในขณะเดียวกันก็มีความระแวงไม่ยอมเชื่ออะไรง่ายๆ นอกจากจะมีหลักฐานมาอ้างอิงให้เชื่อถือ และถ้าเชื่อแล้วเกิดไม่เป็นจริง จะเปลี่ยนความเชื่อถืออย่างรวดเร็ว เป็นวัยที่ชอบวิพากษ์ คือ เชื่อทุกอย่างคนถ้าจริงและกล้าไม่จริง^{๐๑}

เนื่องจากอารมณ์วัยรุ่นนี้มักจะรุนแรงกว่าวัยเด็ก ทำอะไรมักจะใจร้อน อยากได้อะไรดังใจ และตัดสินใจง่าย ไม่มีสติยับยั้งชั่งใจ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สงสัยในกฎเกณฑ์ และระเบียบแบบแผนทางสังคม อยากลองดี^{๐๒} ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ ปัญหาวัยรุ่นจึงมีมาก เช่น ปัญหาการทำร้ายร่างกาย ปัญหายาเสพติด ปัญหาเอดส์ ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการหลังไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก ปัญหาอัตตวินิบาต ปัญหาความเสื่อมโทรมทางด้านศีลธรรม เป็นต้น

สำหรับการแก้ไขปัญหายัยรุ่นนั้นถือว่าการแก้ไขปัญหานี้ที่ไม่อาจจะแก้ไขได้โดยอาศัยหน่วยงานหรือสถาบันใดสถาบันหนึ่ง ทั้งนี้เพราะวัยรุ่นนี้เป็นวัยที่อยากเรียนรู้ ดังนั้น การแก้ไขปัญหายัยรุ่นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขโดยการอิงอาศัยกันระหว่างผู้ปกครอง ตำรวจ และกึ่งสังคมในฐานะที่ปัญหายัยรุ่นยังถือว่าเป็นปัญหาของเด็ก และในกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ “อุเบกขา” ถือว่าเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญที่สุดในการที่จะนำมาเป็นกรอบในการแก้ไขปัญหานี้ ทั้งนี้ก็สืบเนื่องมาจากผู้ที่เข้ามาแก้ไขจะต้องมีอุเบกขาธรรมหรืออุเบกขาบารมีค่อนข้างสูง โดยที่อุเบกษาดังกล่าวก็คือ(๑)ความอดทน ในที่นี้หมายถึงการที่จะมุ่งแก้ไขปัญหาดังกล่าวผู้เข้ามามีส่วนในการแก้ไขจะต้องมีความอดทนค่อยๆสอนหรือค่อยๆดำเนินการแก้ไขอย่างค่อยเป็นค่อยไปทั้งนี้ก็เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่ไม่เหมือนใคร คือคนที่อยู่ในวัยนี้จะมีพฤติกรรมที่รุนแรงก้าวร้าวและมักจะเป็น

^{๐๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๑๐๖๒.

^{๐๑} สุพัตรา สุภาพ, รัช., ปัญหาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘.

^{๐๒} เดโช สนวนานนท์, จิตวิทยาสำหรับครู, (พระนคร : มงคลการพิมพ์, ๒๕๐๗), หน้า ๗๓-๗๓.

ปฏิบัติต่อคำสั่ง ดังนั้น ผู้ปกครองก็ดี ผู้ที่เข้ามีส่วนในการแก้ไขปัญหาก็ดีจะต้องมีความอดทนค่อนข้างสูง (๒) การวางเฉยต่อผลการตัดสินปัญหา หมายความว่าในการดำเนินการแก้ไขปัญหาวัยรุ่นนั้น เมื่อผลการแก้ไขปัญหามาออกอย่างไรจะต้องมีการยอมรับอย่างเข้าใจ คือ การวางเฉยต่ออำนาจอคติ และระคะ ปฏิฆะ ต่างๆให้ได้ ทั้งนี้เพื่อที่จะรักษาสมดุลของธรรมหรือการแก้ไขปัญหาเอาไว้ เมื่อผลการตัดสินหรือเมื่อรู้ว่าเด็กหรือวัยรุ่นที่เป็นบุตรหลานของตนกระทำความผิดก็จำเป็นที่จะต้องวางอุเบกขา คือวางใจต่อเหตุการณ์นั้นๆให้ได้ หรือเมื่อการดำเนินการแก้ไขนั้นปรากฏว่าวัยรุ่นที่เป็นบุตรหลานของตนกระทำความผิดกฎหมายจริงจะต้องได้รับโทษก็จำเป็นที่จะต้องยอมรับอย่างเข้าใจ แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่สนใจทั้งนี้เพราะคำว่า อุเบกขานั้น มีความหมายอย่างชัดเจนว่า เข้าใจ และมั่นคงต่อปัญหาไม่แสดงอาการเดือดร้อนวุ่นวายเกินเหตุมีเหตุผลและสติปัญญาในการแก้ไขปัญหาก็จะสามารถผ่านปัญหาและอุปสรรครวมถึงแก้ไขปัญหาวัยรุ่นดังที่กล่าวมาทั้งหมดได้

๒) ปัญหาอาชญากรรม คำว่าอาชญากรรม คือ การกระทำความผิดทางอาญา และผู้ที่กระทำความผิดจะต้องได้รับโทษตามกฎหมาย^{๐N} การกระทำความผิดกฎหมายอาญา อาจผิดเพราะกระทำ หรืองดเว้นไม่กระทำก็ได้เช่น ฆ่าคนตาย ลักทรัพย์ ไม่เสียภาษี ไม่ยอมเข้ารับการเกณฑ์ทหาร เป็นต้น ซึ่งโทษที่จะได้รับจะมีกฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนว่าเป็นโทษสถานใด เช่น ลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ช่มชู้แล้วฆ่า ยักยอกทรัพย์ ปลอมหนังสือ เป็นต้น การกระทำความผิดทางอาญาเป็นการกระทำความผิดต่อสังคม เจ้าหน้าที่รับภาระหน้าที่ดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิด ถือว่าเป็นตัวแทนของสังคม เพราะถือว่า คนที่เสียหายไม่ใช่เฉพาะผู้ที่ถูกทำร้ายเท่านั้น สังคมส่วนรวมได้รับความเสียหายสำหรับประเภทของอาชญากรรมนั้น ปุรชัย เปี่ยมสมบูรณ์และคณะ^{๐๐} ได้จำแนกประเภทอาชญากรรมเป็น ๕ ประเภทดังนี้

๒.๑) อาชญากรรมปราศจากผู้เสียหาย หมายถึง อาชญากรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับการละเมิดศีลธรรมจรรยาของบุคคล และการที่เรียกว่าอาชญากรรมปราศจากผู้เสียหายก็เพราะผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายก็คือบุคคลเดียวกัน เช่น ความผิดเกี่ยวกับการพนัน การค้าประเวณี การทำแท้ง การมีและการใช้สื่อลามกอนาจาร เป็นต้น

^{๐N} สุพัตรา สุภาพ, รศ., ปัญหาสังคม, หน้า ๔๒.

^{๐๐} เอกสารการสอนชุดวิชา มนุษย์กับสังคม, หน้า ๕๒๑.

๒.๒) อาชญากรรมพื้นฐาน หมายถึง อาชญากรรมที่เกี่ยวกับการประทุษร้ายต่อทรัพย์ ร่างกาย หรือชีวิตของผู้อื่น เช่น ลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ฆ่าผู้อื่น เป็นต้น

๒.๓) อาชญากรรมองค์การ หมายถึง อาชญากรรมซึ่งอาชญากรได้รวมตัวกันตามสายงานการบังคับบัญชาในรูปองค์การ โดยจัดการวางแผนและดำเนินงานเพื่อประกอบธุรกิจผิดกฎหมายประเภทต่างๆ บ่อยครั้งที่อาชญากรองค์การจะอาศัยอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองเพื่อผูกขาดการดำเนินธุรกิจผิดกฎหมายนั้นๆ เช่น การเป็นเจ้ามือสลากกินรวบ การค้าหญิงโดยบังคับค้าประเวณี การค้ายาเสพติดให้โทษ การค้าสินค้าหนีภาษี การค้าแร่เถื่อน การค้าไม้เถื่อน เป็นต้น

๒.๔) อาชญากรรมปกขาว หมายถึง อาชญากรรมซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่การงาน ทั้งในภาคราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน และได้ใช้ตำแหน่งหน้าที่ดังกล่าวในทางไม่ชอบเพื่อการแสวงหาประโยชน์ส่วนตน เช่น การยักยอกเงิน การรับเงินคอมมิชชั่นในการประมูลก่อสร้างสถานที่ราชการ การรับเงินจากผู้สมัครสอบคัดเลือกซึ่งอยู่ในลักษณะการทุจริตคอร์รัปชัน เป็นต้น

๒.๕) อาชญากรรมพิเศษ หมายถึง อาชญากรรมซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากอาชญากรรม ๔ ประเภทแรกทีกล่าวมาแล้ว แต่อาชญากรรมเหล่านี้มีความสำคัญและจำเป็นจะต้องได้รับความสนใจเป็นกรณีพิเศษ เช่น อาชญากรรมทางเศรษฐกิจและพาณิชย์ อาชญากรรมก่อการร้าย และอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

ถึงแม้ว่า จะมีการจับกุมลงโทษตามความผิดแล้ว แต่ปัญหาอาชญากรรมก็ไม่ได้หมดไปยังคงมีอยู่ เป็นแต่บางคดีลดลง บางคดีทรงตัว บางคดีก็กลับเพิ่มขึ้น เช่น คดีลักทรัพย์ เจ้าหน้าที่ได้รับแจ้ง ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ จำนวน ๓๕,๕๗๖ ราย จับกุม ๒๐,๕๙๑ ราย พ.ศ. ๒๕๓๙ รับแจ้ง จำนวน ๔๓,๖๘๘ ราย จับกุม ๒๒,๖๔๔ ราย จะเห็นได้ว่า คดีนี้มีจำนวนเพิ่มขึ้น

จากการศึกษามาทั้งหมดเราจะพบว่า การแก้ไขปัญหเกี่ยวกับอาชญากรรมนั้นจะสามารถทำได้ก็ด้วยการ(๑)ปราบปรามอาชญากรรมภายใต้กฎหมายที่เคร่งครัด (๒)ปรับปรุงโครงสร้างของการบริหารประเทศใหม่หมายความว่า จะต้องมีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารประเทศในระดับสังคมใหม่ให้ดีขึ้นด้วยการออกกฎหมายที่สอดคล้องกันสภาพสังคม เศรษฐกิจ และมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมมนุษย์ภายใต้ระบอบการปกครองที่มีคุณภาพเพื่อสร้างความอยู่ดีกินดีไม่มีปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม หรือไม่มีปัญหาเรื่องความยุติธรรม เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับทุกคนในสังคมให้มากที่สุด ที่สำคัญจะต้องขจัดปัญหา ความยากจน

ปัญหายาเสพติดและปัญหาการเสพติดวัตถุ ปัญหาการพนันในสังคมให้หมดไป เพราะปัญหาต่างๆ เหล่านี้ เป็นปัญหาพื้นฐานที่ก่อให้เกิดการประกอบอาชญากรรม ต้องนำหลักนิกคัยะ บัคคคัยะ ในทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้อย่างเคร่งครัด กล่าวคือการข่มคนที่ควรข่ม การยกย่องคนที่ควรยกย่อง ภายใตฏหมายที่เป็นธรรม ซึ่งกรอบการดำเนินการเช่นนี้ย่อมเป็นผลทำให้เกิดความผาสุกและไม่มีการเบียดเบียนกันได้ โดยหลักการแก้ไขปัญหายาอาชญากรรมนั้นเราสามารถที่จะพิจารณาได้จากกรอบที่ปรากฏในกฎทนต์สูตรที่เป็นกรอบหรือระเบียบการที่พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองจะต้องนำไปใช้ และที่สำคัญก็คือในการดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะต้องมีอุเบกขาธรรมค่อนข้างสูง กล่าวคือจะตอมความอดทนอดกลั้น มันคงไม่หวั่นไหวในการแก้ไขปัญหายา และมีหลักการ(ธรรม)ที่แน่นอน และจะต้องมุ่งมั่นในการแก้ปัญหานั้นอย่างจริงจัง เมื่อมีปัญหาจะต้องวางใจเป็นกลางในปัญหาที่เข้ามากระทบ ไม่หวั่นไหวในคำนิทาและสรรเสริญก็จะสามารถที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวไปได้

๓) ปัญหายาเสพติดให้โทษ ปัญหายาเสพติดให้โทษ เป็นปัญหาใหญ่และสำคัญมาก เป็นปัญหาที่แพร่ระบาดไปอย่างกว้างขวางทุกภูมิภาคของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา หรือในกลุ่มคนที่ทำงานหนัก ทำงานกลางคืน แม้กระทั่งคนทั่วไป มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดเหมือนกันทั้งในชุมชนเมืองและชนบท

องค์การอนามัยโลกได้ให้คำนิยามยาเสพติดให้โทษว่า “เมื่อเสพแล้วผู้เสพจะเกิดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจในการที่จะเสพต่อไปโดยไม่สามารถหยุดเสพได้ จำนวนการเสภก็จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกายและจิตใจในภายหลัง ลักษณะยาเสพติดจะมาในรูปแบบ

- ๑) มีความต้องการที่รุนแรง พยายามทุกวิถีทางที่จะให้ได้มา
- ๒) มีแนวโน้มจะเสภเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งการกิน การฉีด หรือการดูด
- ๓) ทำให้จิตใจและร่างกายต้องพึ่งยาเสพติด”^{๐๐}

จากผลการจับกุมคดียาเสพติดทั่วประเทศ ทั้งเฮโรอีน กัญชาแห้ง ผื่นดิบ /ผื่นสุก มอร์ฟิน ยาม้า กระท่อม แอซิติคแอนไฮโดรด์/แอซิติลคลอไรด์ อีเธอร์/คลอโรฟอร์ม วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท สารระเหย ใน พ .ศ. ๒๕๒๙ จำนวนคดี ๓๘ ,๓๙๙ ราย มีผู้ต้องหา ๔๐,๙๗๔ คน พ.ศ. ๒๕๓๙ จำนวนคดี ๑๔๒ ,๒๔๖ มีผู้ต้องหา ๑๕๓ ,๔๓๖ คน โดยภาพรวม

^{๐๐} สุพัตรา สุภาพ,รศ., ปัญหาสังคม, หน้า ๕๘.

แล้ว จะมีจำนวนคดีและผู้ต้องหายาเสพติดให้โทษนี้เพิ่มมากขึ้น ถึงแม้หน่วยงานราชการ และองค์กรเอกชน จะมีมาตรการทั้งป้องกันและปราบปราม

จากปัญหายาเสพติดที่เพิ่มมากขึ้นนี้ โดยเฉพาะยาบ้า หรือยาบ้า และสารระเหย จะระบาดหนักกว่าทุกชนิด ได้สร้างความสูญเสียอย่างมากแก่ประเทศไทย ในแต่ละปี รัฐต้องสิ้นเปลืองเงินงบประมาณจำนวนมากไปในงานด้านป้องกันและปราบปรามยาเสพติด และบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แทนที่จะได้เอาเงินงบประมาณส่วนนั้นไปพัฒนาประเทศไทยในด้านอื่นๆ ที่ต้องพัฒนา

เมื่อคนในชาติตกเป็นทาสยาเสพติดไม่ว่าจะชนิดไหนก็ตาม ก็ย่อมจะเป็นปัญหาแก่สังคมไทย ก่อนที่จะได้ยาเสพติดมาเสพก็ต้องหาเงินมาซื้อ มักจะได้ยินได้ฟังได้เห็นข่าวจากวิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์อยู่เสมอๆ ว่า “พิษภัยของยาเสพติดสามารถทำให้คนฆ่ากันได้ ลูกฆ่าพ่อแม่ บังเกิดเกล้าตัวเอง เพราะขอเงินไปซื้อยามาเสพไม่ได้ ” และมีวิธีหาเงินที่ผิดกฎหมาย กระบี่เบียดสังคม เพื่อจะนำมาซื้อยาเสพติดเท่านั้น พอเสพเต็มที่แล้วก็สร้างปัญหา เกิดอาการคุ้มคลั่งสร้างความเสียหายแก่สังคมต่างๆ นานา ผู้ติดยาไม่ได้สร้างความเจริญแก่ตนและสังคม แต่มักจะเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลเท่านั้น

ยาเสพติดมีผลเสียทั้งต่อร่างกายและจิตใจของผู้เสพ ต่อสังคม และเศรษฐกิจของชาติ เมื่อคนในชาติติดยาเสพติดกันอย่างหนักแล้ว ก็เป็นยากที่จะทำให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขและได้รับการพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองเท่าที่ควรจะเป็น จะมีแต่ปัญหาเท่านั้นที่เพิ่มมากขึ้น และปัญหายาเสพติดให้โทษนี้ กำลังทำลายความสามารถของผู้ที่มีอำนาจหน้าที่จะต้องแก้ไขต่อไป ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากยาเสพติดมีมาก เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาครอบครัวแตกแยกล่มสลาย ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น

ในการนำเอาอุเบกขาธรรมมาแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ยากมากนัก เนื่องจากปัญหายาเสพติดนั้นจะมีอยู่ ๒ ส่วนที่สำคัญก็คือ(๑)ปัญหาผู้ค้า ซึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดและขยายพื้นที่ให้กับผู้เสพหน้าใหม่โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน จนอาจจะกล่าวได้ว่าผู้ขายคือผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสพในฐานะที่เป็นผู้เป็นธุระจัดหายาเสพติดให้กับผู้เสพ และ(๒)ปัญหาผู้เสพ ผู้เสพจะมีปัญหายอยู่ ๒ ประการหลักคือปัญหาเกิดโรคขึ้นในร่างกาย และปัญหาการทำร้ายร่างกายคนอื่นหรือเกิดอาชญากรรมการลักขโมยทรัพย์สินของคนอื่น ในการแก้ไขนั้นจะต้องดำเนินการโดยการ(๑)ตัดวงจรการเสพคือ การจับกุมกวาดล้างผู้ค้ายาเสพติดไม่ให้มีโอกาสนำยาเสพติดมาขาย (๒)ลดจำนวนผู้เสพลง และ(๓)ประชาสัมพันธ์ให้

คนในสังคมรู้จักโทษของยาเสพติด (๔) จัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังยาและเลิกยาเสพติดให้เป็นหลักแหล่ง (๗) ให้ความรู้กับผู้เลิกยาเสพติดแล้วเพื่อที่จะได้ไม่ต้องหวนกลับไปเสพยาเสพติดอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งการดำเนินการแก้ไขก็ต้อง(๑)มีความอดทน(๒)วางแผนต่อกระแสหรือข้อคัดค้านจากผู้ที่ไม่ชอบภายใต้กฎหมาย ซึ่งเมื่อดำเนินการเช่นนี้ได้ก็ถือว่าเราสามารถที่จะนำเอาอุเบกขาบาบามีไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดได้

๔) ปัญหาคอร์รัปชัน คอร์รัปชัน คือ การกระทำที่ไม่สุจริตโดยใช้อำนาจหรืออาศัยตำแหน่งหน้าที่ หรืออิทธิพลที่มีอยู่เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเอง รวมตลอดถึงการเลือกที่รักมักที่ชัง การสนิทสนมฉ้อฉล การกินสินบน ฉ้อราษฎร์บังหลวง การใช้ระบบอุปถัมภ์และความอยุติธรรมอื่นๆ ที่ข้าราชการหรือบุคคลอื่นใช้เป็นเครื่องมือในการ ลิดรอนความเป็นธรรม และความถูกต้องตามกฎหมายของสังคม^{๐๐}

คอร์รัปชันเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ แต่ความจริง คอร์รัปชันเป็นปัญหาที่มีมานานแล้ว ถึงปัจจุบันนี้ก็ยังคงมีอยู่เช่นเดิม ทั้งคอร์รัปชันในวงราชการ และอื่นๆ เป็นสาเหตุสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง เมื่อมีการคอร์รัปชัน ก็มีปัญหาต่างๆ เกิดตามมาอีกมาก คอร์รัปชันเป็นปัญหาที่เป็นอุปสรรคขัดขวางความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่ด้อยพัฒนา อัตราการคอร์รัปชันจะสูง^{๐๐} เพราะบุคคลจะคิดถึงตนเองมากกว่าสังคม มุ่งให้ตนเองร่ำรวย สะดวกสบายไว้ก่อน ส่วนคนอื่นจะเป็นอย่างไร เดือดร้อนขนาดไหนก็ไม่สนใจ

คอร์รัปชันเปรียบเหมือนเนื้อร้ายที่บั่นทอนความอยู่รอดของสังคม เป็นอาการของโรคที่ไม่อาจจะรักษาให้หายอย่างเด็ดขาด ทั้งในประเทศที่เจริญแล้วและที่อื่นๆ คอร์รัปชันที่กระทบกระเทือนบุคคลส่วนใหญ่และเป็นที่ยกเลวถึงกันมาก คือ คอร์รัปชันในวงราชการ แต่

^{๐๐} ณรงค์ เสียงประชา, **มนุษย์กับสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๗.

^{๐๐} สุพัตรา สุภาพ,รศ., **ปัญหาสังคม**, หน้า ๙๗.

พฤติกรรมนี้ ก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับประชาชนทั่วไปในระบบธุรกิจเอกชนและระบบการเมือง โดยเฉพาะปรากฏอยู่ในประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา เช่น ไทย ลาว เขมร เป็นต้น^{๐๙}

ปัญหาคอร์รัปชันยากที่จะถอนรากถอนโคนให้หมดสิ้นได้ トラバドที่โครงสร้างของสังคมในประเทศเหล่านั้นยังไม่เปลี่ยน หรือトラバドที่ผู้บริหารประเทศหรือเจ้าหน้าที่บางคนยึดหลักหรือค่านิยมว่า เงิน ตำแหน่ง อำนาจ หรือพรรคพวกเป็นใหญ่ トラバดนั้นคอร์รัปชันก็ยังไม่สูญสิ้นไปจากสังคม แม้ในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี ฝรั่งเศส เป็นต้น ก็ยังมีปัญหาเรื่องคอร์รัปชัน แม้จะไม่มากมายเท่ากับที่เกิดขึ้นในประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาก็ตาม อาจจะเป็นได้ว่ามีความสำนึกในฐานะเป็นพลเมืองของชาติดีกว่า หรือเพราะไม่มีโอกาส หรือเพราะขยาตต่อบทลงโทษหรือเพราะฉลาดเกินกว่าจะถูกจับได้ เป็นต้น^{๐๑๐}

คอร์รัปชันเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมดังกล่าวแล้ว เป็นปัญหาที่จำเป็นต้องเร่งรีบแก้ไขอย่างจริงจังด้วยวิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสม เพราะถ้ายังขึ้นปล่อยให้มีคอร์รัปชันแสวงหาผลประโยชน์แก่ตนเองบนความทุกข์ยากลำบากของคนอื่นอย่างสะดวกสบายของคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ก็จะทำให้สังคมเดือดร้อนวุ่นวายต่างๆ นานา แ่นอน

สำหรับการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันโดยอุเบกขาธรรมนั้นจะต้องดำเนินการด้วยการเข้าไปแก้ไขปัญหายอย่างจริงจัง ด้วยการแก้ไขที่ต้นตอของปัญหาคือการ(๑)ตรวจสอบการกระทำผิด (๒)ลงโทษตามความผิด อย่างตรงไปตรงมาไม่มีการยกเว้น และในขณะเดียวกันก็ต้องปลูกฝังค่านิยมในเรื่องของความซื่อสัตย์อันเป็นหลักธรรมที่อยู่ตรงข้ามกับคอร์รัปชัน โดยชี้ให้เห็นคุณค่าของความซื่อสัตย์และโทษของคอร์รัปชัน และสนับสนุนการกระทำที่ดีของผู้ที่คงมั่นอยู่ในศีลคือข้ออธิษฐานทานด้วยการให้รางวัลและการประกาศเกียรติคุณ สลับกับการประกาศโทษของคนที่ไม่ทำการคอร์รัปชันให้เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งในการดำเนินการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันนี้ผู้ดำเนินการแก้ไขปัญหาจะต้อง “วางอุเบกขา” คือ การวางเฉยต่อ(๑)สินบนที่จะต้องให้ผู้มอบให้ (๒)กระแสการต่อต้านอย่างหนัก และดำเนินการแก้ไขปัญหาไปด้วยความอดทนภายใต้หลักการคือพรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ประการให้ครบถ้วนและมีขันติและอวิโรธนะในศัพทพินิจธรรมด้วยการดำรงมั่นอยู่ใน

^{๐๑๑} เกริกศักดิ์ กรองศิลป์, วิเคราะห์เรื่องคอร์รัปชันในระบบข้าราชการไทย, สังคมศาสตร์, ๑, ๙ (มิถุนายน-สิงหาคม ๒๕๑๔), หน้า ๖๖.

^{๐๑๒} อมร จันทสมบุรณ์, กฎหมายและความเป็นธรรมในสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๑๗), หน้า ๒๓-๖๔.

^{๐๑๓} สุพัตรา สุภาพ, ๐๑๓, ปัญหาสังคม, หน้า ๙๘.

หลักการของรัฐคือกฎหมายตั้งแต่กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายทั่วไป เมื่อทำได้เช่นนี้ก็ย่อมจะสามารถแก้ไขปัญหาคอรัปชันได้

๔.๓.๓ วิเคราะห์คุณค่าอุเบกขาในพุทธปรัชญาอุเบกขาต่อปัจเจกชน

จากหลักการในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นหากเราจะนำมาเพื่อที่จะอธิบายหรือตอบปัญหาว่าการที่มีการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องอุเบกขาอย่างถูกต้องนั้นจะมี คุณค่าหรือก่อให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไรบ้าง ซึ่งจากการศึกษามาทั้งหมดเราจะพบว่า การนำเอาแนวคิดเรื่องอุเบกขา ก่อให้เกิดประโยชน์หรือคุณค่าต่อปัจเจกชน หรือประโยชน์ต่อตนเอง กล่าวคือตนเองสามารถที่จะพัฒนาตนเองไปได้ทั้งนี้เพราะหลักอุเบกขาเป็นหลักธรรมที่สนับสนุนต่อการพัฒนากายและจิตตามระบบไตรสิกขาจึงมีบทบาทให้การปฏิบัติเกิดผลใน ๓ ด้าน ซึ่งเป็นสาระสำคัญของหลักไตรสิกขา ดังนี้

(๑)การดำรงตนอยู่ด้วยดี มีชีวิตที่เกื้อกูล ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ตนมีส่วนช่วยสร้างสรรค์รักษาให้เอื้ออำนวยแก่การมีชีวิตที่ดีงามร่วมกัน เป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการพัฒนาคุณภาพจิตและการเจริญปัญญา (อธิศีล)

(๒)การพัฒนาคุณภาพจิต หรือการปรับปรุงจิตให้มีคุณภาพและสมรรถภาพสูง ซึ่งเอื้อแก่การมีชีวิตที่ดีงาม และพร้อมที่จะใช้งานในทางปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุด (อธิจิต)

(๓) การมองดูรู้จักและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หรือรู้เท่าทันธรรมชาติของสังขารธรรมทั้งหลาย ที่ทำให้เป็นอยู่และทำการต่าง ๆ ด้วยปัญญา คือรู้จักวางใจวางท่าทีและปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในทางที่เป็นไปเพื่อแผ่ขยายประโยชน์สุข มีจิตใจผ่องใสไร้ทุกข์ เป็นอิสระเสรี และสดชื่นเบิกบาน (อธิปัญญา)

นอกจากการพัฒนาทั้ง ๓ ด้านแล้วเราก็จะพบว่า หลักอุเบกขานั้นมีองค์ประกอบอยู่ ๓ ประการคือ (๑) ความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่เข้ามากระทบ (๒) ความหนักแน่นไม่หวั่นไหวในอารมณ์ต่าง ๆ หรือในหลักการที่ตนเองเป็นผู้รับผิดชอบ และ (๓) ความมีประมาณพอประมาณ (๔)ความมีเมตตาต่อสรรพสัตว์ที่ตกทุกข์หรือกำลังจะประสบกับความยากลำบากในการดำเนินชีวิต ในองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการนี้ถือว่าเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้คนเราสามารถที่จะปฏิบัติเพื่อที่จะก่อให้เกิดอุเบกขาธรรมขึ้นมาได้ หรือหลักธรรมที่ซ่อนอยู่ในอุเบกขาธรรมเหล่านี้เองที่จะสามารถต่อต้านหรือป้องกันพิษะและราคะไม่ให้เกิด เมื่อเป็นเช่นนั้น ตัวมนุษย์เราเองเมื่อมีอุเบกขาธรรมย่อมจะสามารถ(๑)ดำรงอยู่ในความสงบไม่หวั่นไหวได้ (๒)สามารถที่จะแก้ไขปัญหาคอรัปชันได้

ที่กำลังเผชิญอยู่ได้ (๓)สามารถที่จะใช้สติปัญญาเพื่อที่จะใคร่ครวญในเรื่องต่างๆ ได้ (๔)สามารถที่จะแก้ไขปัญหายุ่งยากและยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับตนเองและสังคมได้

อนึ่งประโยชน์ในส่วนของตัวเองนั้น จากการขอที่กล่าวมาทั้ง ๔ ประการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจากการที่เรามีอุเบกขาธรรมก็คือ (๑)หากเราเป็นผู้ปฏิบัติธรรม ย่อมจะเป็นคนที่หนักแน่นในการปฏิบัติมีปณิธานมั่นคงไม่หวั่นไหวต่อกิเลส และสามารถที่จะประหารกิเลสเหล่านั้นที่เกิดขึ้นได้ และสามารถที่จะพัฒนาจิตไปสู่การบรรลุธรรมในขั้นหรือระดับต่างๆ ได้ (๒)หากเราเป็นผู้ปกครองหรือผู้บริหาร หลักการเรื่องอุเบกขาธรรม(ก)ย่อมก่อให้เกิดคุณภาพในการปฏิบัติต่อผู้ใต้ปกครองในสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้โดยเฉพาะสถานการณ์ที่เราผิดพลาดหรือกระทำความผิดมาจนไม่อาจจะช่วยเหลือได้ก็จำเป็นที่จะต้องมีการวางอุเบกขา หรือการเข้าไปพิจารณาว่าถึงเวลาที่จะต้องหยุดการช่วยเหลือได้แล้ว เป็นต้น(ข)ย่อมก่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อการปกครองมหาชน กล่าวคือ หากเป็นผู้ปกครองที่มี อวิโรธนะ คือความไม่หวั่นไหวในหลักการแม้ว่าจะมีความรักโลก โกรธหลงขึ้นแต่ก็สามารถที่จะยังคงมั่นอยู่ในความยุติธรรมหรือการที่เป็นธรรมแก่สังคมได้ ไม่มีการเอนเอียงด้วยอำนาจแห่งอคติใดๆ (๓)หากเราเป็นบุคคลธรรมดา การที่เรามีอุเบกขาธรรมย่อมที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในเรื่อง(ก)การควบคุมอารมณ์และบุคลิกภาพได้ เนื่องจากเราสามารถที่จะมีความอดทนต่อเรื่องต่างๆสามารถที่จะจัดเรียงระดับความสำคัญของเหตุการณ์และบุคคล สามารถที่จะบริหารอารมณ์และบริหารชีวิตของเราให้ก้าวไปสู่จุดหมายที่ดีได้(ข)การควบคุมสถานการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ว่าสถานการณ์นั้นจะรุนแรงขนาดไหนก็สามารถที่จะมีความมั่นคง อดทน ไม่เปลี่ยนแปลงเหมือนภูเขาหินแท่งที่บิที่สามารถทนต่อแรงเสียดทานต่างๆ ได้

๔.๓.๔ วิเคราะห์คุณค่าอุเบกขาในพุทธปรัชญาอุเบกขาต่อมโนธรรม

คำว่า มโนธรรม (Conscience) หมายถึง การควบคุมภายในจิตใจของบุคคล เป็นระบบความคิดและความรู้สึก ซึ่งช่วยบุคคลในการตัดสินใจว่าการกระทำอะไรถูก อะไรผิด อะไรควรทำและอะไรไม่ควรทำในสถานการณ์ต่างๆ ที่เผชิญหน้า กล่าวได้ว่า มโนธรรมเป็นธรรมประจำใจของบุคคล^{๐๖}

สำหรับประเด็น เรื่องคุณค่าของอุเบกขาต่อมโนธรรม เราจะพบว่าหากเรามีอุเบกขาธรรมที่นำมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือหากสังคมมีการนำเอาหลักการเรื่องอุเบกขานี้มาปรับใช้ ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีประโยชน์ใน ๓ ส่วนคือ

^{๐๖} <http://kc.hri.tu.ac.th/index.php?title> เข้าถึงวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

๔.๓.๔.๑ ประโยชน์ต่อคนอื่น ซึ่งจะปรากฏใน ๒ ลักษณะคือ (๑) ในกรณีที่มนุษย์ได้นำเอาอุเบกขาธรรม มาใช้ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์กับคนอื่นที่อยู่แวดล้อมตัวเราก็คือ บุคคลอื่นแวดล้อมตัวเราจะได้รับานิสงค์คือ ความสุขจากการที่เราเป็นคนที่ดีอดทนไม่ได้แย่งหรือโต้ตอบโดยการใช้อารมณ์ เพราะหากเราเป็นคนที่มีความอดทน ไม่หวั่นไหวแล้วย่อมจะก่อให้เกิดความสุขกับคนรอบข้างได้ทั้งนี้เพราะหากเราเป็นคนไม่มีอุเบกขาก็จะสามารถทำร้ายหรือสร้างความรำคาญให้กับคนรอบข้างได้ (๒) เมื่อมีการนำเอาหลักอุเบกขามาใช้คนรอบข้างก็ต้องได้รับผลก็คือ ประโยชน์ในเรื่องของการเรียนรู้พฤติกรรมที่สงบและนิ่ง มีสติสมานที่จะแก้ไขปัญหาของตนเอง และช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาของคนอื่นๆได้

๔.๓.๔.๒ ประโยชน์ด้านสังคม ในคราวใดก็ตามที่สังคมได้มีการนำเอาแนวคิดเรื่องอุเบกขาธรรมมาใช้นั้นย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ก็คือเมื่อมีอุเบกขาต่อหลักการ ทั้งในแง่ของการปกครองและในแง่ของหลักวินัยระเบียบประเพณีในสังคม สังคมย่อมได้รับประโยชน์ในฐานะที่อุเบกขาธรรมนั้นช่วยรักษาสังคมด้วยการสนองเจตนารมณ์ของข้อตกลง(สมมติ) ที่วางไว้ โดยการปฏิบัติตาม เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เกิดความเสมอภาค เช่น การที่ทุกคนจะมีความเสมอภาคกันต่อหน้าหลักการ กฎเกณฑ์ และกฎหมาย เป็นต้น เมื่อเกิดความเสมอภาคขึ้นก็ย่อมจะสร้างคุณธรรม เมื่อมีความยุติธรรมสังคมก็จะเป็นสังคมที่มีความสามัคคีและเป็นสุขได้

๔.๓.๔.๓ ประโยชน์ต่อธรรม ประการต่อมาเมื่อสังคมไทยมีการนำเอาหลักอุเบกขาธรรม นั้นมาปรับประยุกต์ใช้ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ กล่าวคือ การมีอุเบกขานั้นย่อมจะช่วยรักษาธรรม หรือกฎธรรมชาติหรือหลักการที่เป็นสากล ด้วยการทำให้มีการปฏิบัติตาม ไม่ถูกคนลวงละเมิด ดำรงรักษาไว้ได้ซึ่งความถูกต้อง ความชอบธรรม ความดีงาม หรืออย่างน้อยความสมเหตุสมผล^{๐๐} ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตหรือความเป็นไปของโลกและจักรวาล ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่ายคือทั้งตนเอง ผู้อื่นก็จะได้รับผลดังกล่าวด้วย

๔.๔ บทสรุป

จริยศาสตร์ เป็นศาสตร์แห่งความคาดหวัง ศาสตร์ส่วนใหญ่มีลักษณะกึ่งธรรมชาติกึ่งคาดหวัง ศาสตร์ที่เป็นธรรมชาติล้วน คือศาสตร์ที่มีรูปแบบเป็นอย่างเดียวกัน อันมีผลมาจากประสบการณ์ของตัวเอง เช่น การปฏิบัติต่อวัตถุประสงค์ของธรรมชาติ ตลอดจนการหลอมรวมการดำรงชีพอยู่หรือเกี่ยวกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นของธรรมชาติ ศาสตร์เหล่านี้ไม่ได้เกี่ยวข้อง

^{๐๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๖๒.

กับจุดมุ่งหมายบางประการหรือความคิดบางอย่าง หรือแม้กระทั่งข้ออ้างอิงที่ได้มาตรฐาน อันเกี่ยวแก่ข้อเท็จจริงที่ใช้ตัดสิน ศาสตร์เป็นต้นเหล่านี้ คือ ชีววิทยา จิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ สรีรศาสตร์ ล้วนจัดเข้าเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มของจริยศาสตร์ด้วย

พุทธจริยธรรมนั้นเป็นหลักการหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี ที่ประเสริฐ อันเป็นวิธีการ หรือเครื่องมือในการสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นอุดมคติของชีวิต ครอบคลุมถึงเกณฑ์ตัดสินว่า การกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร พุทธจริยธรรม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลมีชีวิตที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้เป็นอย่างดี มีความสุข และทำให้มีการดำเนินชีวิต การครองชีพอย่างประเสริฐ เพราะฉะนั้นพุทธจริยธรรมจึงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น ๓ ระดับด้วยกัน คือ

๑) พุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐาน เป็นเบื้องต้นของธรรมจริยา ได้แก่ เบญจศีล อันได้แก่ ศีล ๕ (Five precepts) และเบญจธรรม อันได้แก่ ธรรม ๕ ประการ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติฝ่ายศีล และธรรมที่สนับสนุนกัน เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติควบคู่กัน

๒) พุทธจริยธรรมชั้นกลาง จริยธรรมที่มีไว้ให้บุคคลปฏิบัติ เพื่อยกระดับคุณธรรม จริยธรรมให้สูงขึ้น ได้แก่ กุศลกรรมบถและเว้นอกกุศลกรรมบถควบคู่กันไปด้วย

๓) พุทธจริยธรรมขั้นสูง เป็นจริยธรรมระดับสูงสุดอันเป็นทางที่บุคคลประพฤติปฏิบัติตามแล้วจะห่างไกลจากข้าศึกภายใน คือ กิเลสเครื่องเศร้าหมอง ได้แก่อริยอัฏฐังคิกมรรค ได้แก่ มรรคมืองค์ ๘

ในการที่จะตัดสินว่าอะไรคือจริยธรรมแนวพุทธนั้น มีเกณฑ์ตัดสินถึงคุณค่าเชิงพุทธจริยธรรม ซึ่งเป็นหลักการสำหรับเป็นเกณฑ์วินิจฉัยความดีและความชั่ว ลักษณะที่เป็นข้อตัดสินทางจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นก็โดยอาศัยการกระทำใน ๒ ลักษณะเป็นตัวจำแนก คือ การกระทำใดที่มีรากฐานมาจากกุศลมูลถือเป็นการกระทำที่ดี มีประโยชน์ มีคุณค่า ส่วนการกระทำ ที่มีรากฐานมาจากอกุศลมูลถือเป็นการกระทำที่เป็นฝ่ายชั่ว ซึ่งมีหลักสำหรับพิจารณาตัดสินว่าอะไรผิด อะไรถูก อะไรสมควร อะไรไม่สมควร โดยสามารถสรุปเป็นหลักพิจารณาได้ดังนี้ คือ เจตนาของการกระทำ บทพุทธบัญญัติ พฤติกรรมของจิต ผลของการกระทำ และผลของการปฏิบัติ

คำว่าอุเบกขานั้นมีอยู่ ๒ ความหมายที่สำคัญก็คือ (๑)หมายถึงการวางเฉย มีข้อย่อยลงไปอีก ๒ ประการ คือ (ก)วางเฉยต่ออารมณ์ที่มากระทบ ซึ่งเป็นความหมายที่พระพุทธองค์ได้อธิบายกรอบในการปฏิบัติธรรมซึ่งจะต้องวางเฉยต่ออารมณ์ที่เข้ามาหรือสิ่งยั่วยุที่จะทำให้เกิดสมาธิ

เสียไป(ข)วางเฉยต่อการกระทำของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา เช่น หัวหน้ากับลูกน้อง บิดามารดากับบุตร ผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง เป็นต้น ซึ่งกรณีนี้ถือว่าเป็นการวางเฉยในแง่ของหลักการบริหารหรือการปกครอง (๒) หมายถึงการเข้าไปพิจารณาอย่างใกล้ชิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เห็นว่าเป็นปัญหาหรือไม่เป็นปัญหา สมควรหรือไม่สมควรที่จะเข้าไปช่วยเหลือ

สังคมไทยถือว่าเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานของคนไทยก็คือวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น สังคมไทยจึงมีรูปแบบของความเชื่อและวิถีชีวิตและวิถีทางวัฒนธรรมที่มีเนื้อหาของพระพุทธศาสนาแทรกอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในแง่ของวิถีคิดและการแก้ไขปัญหา คนไทยหรือสังคมไทยมักจะแก้ปัญหาภายใต้กรอบของวิถีคิดแบบพระพุทธศาสนา คือ แบบทางสายกลางอะลุ่มอล่วย เห็นใจซึ่งกันและกันไม่หักล้างหรือการใช้ความรุนแรง ซึ่งรูปแบบวิถีคิดดังกล่าวเป็นรูปแบบของการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ ซึ่งโดยมากการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับประยุกต์ใช้เราจะพบว่ามี การนำหลักธรรมหลายข้อมาใช้คือ อริยสัจ ๔ ปฏิจจสมุปบาท อิทัปปัจจยตา เป็นต้น และนอกจากนั้นก็ยังมีหลักธรรมบางข้อที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาในสังคมไทยได้ โดยเฉพาะหลักอุเบกขาธรรมที่เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญที่ไม่ค่อยมีการกล่าวถึงมากนัก แต่จากการศึกษาทั้งหมดในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นเห็นว่าพระพุทธองค์และเหล่าสาวกของพระพุทธองค์นั้นล้วนนำเอาหลักธรรมข้อนี้ไปใช้อยู่เสมอๆทั้งในส่วนของการปฏิบัติและในส่วนของการนำไปแก้ปัญหาหรือการพัฒนาในเรื่องต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหลักอุเบกขาธรรมแบบพุทธจริยศาสตร์นั้นสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับสังคมไทยในด้านต่างๆได้